

Ціна 1.25 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

РІК XXXII

БЕРЕЗЕНЬ — 1981 — MARCH

№ 3 (373)

diasporiana.org.ua

NOVI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волкняк

Видає
Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний -- головний редактор
Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Карпо Роговський.
Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 12 доллрів
США — 12 доллрів
АВСТРАЛІЯ — 11 австрал. долларів
Всі інші країни рівновартість 12.00 долларів
американських.
Чеки і грошові перекази виписувати на
"NOVI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Juniod Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko
133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont.
P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOVI DNI

Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Тарас Шейченко — ЮРОЛИВИЙ. ЯКОСЬ-ТО ЙДУЧИ УНОЧІ, БУВАЛИ ВОЙНИ	1
Лев Яцкевич — ПРОВЕСНА	2
Ірина Сенік — У ДЕНЬ ВЕЛИКОЇ П'ЯТНИЦІ У КАЗАХСТАНІ	2
Анатоль Галан — ВСЕ ЛИШАЄТЬСЯ БЕЗ ЗМІН	3
Юрій Щербак — ЧЕРВОНІ МАКИ НА МОНТЕ- КАСІНО	5
Василь Чапленко — НА ВІДХІД ЧЕСНОГО З СОБОЮ	10
Е. Кузнецов — ПРО ДАНИЛА ШУМУКА	13
Юрій Соловій — ЕПІЗОД У НАРОДЖЕННІ НОВІТНЬОГО МИСТЕЦТВА	14
Остап Шулявський — ЗАМІСТЬ ФЕЙЛЕТОНУ (на теми мистецтва)	16
Петро Одарченко — УКРАЇНСЬКА МОВА В АМЕРИЦІ (22)	20
Григорій Гагарин — ПОСІВ, ЖНИВА І УРО- ЖАЙ ЗЕРНОВИХ 1980 Р. В УКРАЇНІ ТА СРСР	22
Мар'ян Дальний — СТРАШНА Й НЕОБХІДНА КНИЖКА	24
Михайло Гава — ПАНОРАМА КУЛЬТУРНИХ НОВИН	26
Ол. Шпилька — ГОЛОДНА КУТЯ	28
Сергій Дем'яненко — УКРАЇНА І ОЛІМПІЯДА	30
Юліян Мовчан, Ф. Миколаєнко, А. Вовк і інші — ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	31

На першій сторінці обкладинки:
В. І. Касіян. "Перебендя".

на стор. 14:

К. Малевич. Жінка з відрами, 1912.

на стор. 15:

К. Малевич. Суперматична композиція, 1916.
Олія.

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

Тарас ШЕВЧЕНКО

ДО СУЧАСНИКІВ**ЮРОДИВИЙ**

Во дні фельдфебеля-царя¹⁾
 Капрал Гаврилович Безрукий²⁾
 Та унтер п'яний Долгорукий³⁾
 Україну правили. Добра
 Таки чимало натворили,
 Чимало люду оголили
 Оці сатрапи-ундіра,
 А надто стрижений Гаврилич
 З своїм єфрейтором малим⁴⁾
 Та жвавим, ні лихो лихим.
 До того люд домуштровали,
 Що сам фельдфебель дивовались
 І маршировкою і всім,
 І благосклонні перебували
 Всегда к єфрейторам своїм".
 А ми дивились і мовчали
 Та мовчки чухали чуби.
 Німії, подлії раби,
 Підніжки царськії, лакеї
 Капрала п'яного! Не вам,
 Не вам, в мережаній лівреї
 Донощики і фарисеї,
 За правду пресвятую стать
 І за свободу. Розпинать,
 А не любить ви вчилися брата!
 О роде суетний, проклятий,
 Коли ти видохнеш? Коли
 Ми діждемося Вашингтона
 З новим і праведним законом?
 А діждемось - таки колись!
 Не сотні вас, а мільони
 Полян, дулебів і древлян
 Гаврилич гнув во время оно;
 А вас, моїх святих киян,
 І ваших чепурних киянок,
 Оддав своїм прафосам п'яним
 У наймички сатрап-капрал.
 Вам і байдуже. А меж вами
 Найшовсь-таки якийсь проява,
 Якийсь дурний оригінал,
 Що в морду затопив капрала,

Та ще й у церкві, і пропало,
 Як на собаці.
 Тоді, дурні, і вам було б
 На його вийти з рогачами,
 А ви злякалися...

Так-то, так!

Найшовсь-таки один козак
 Із мільона свинопасів,
 Що царство все оголосив:
 Сатрапа в морду затопив.
 А ви — юродиві — тимчасом,
 Поки нездужає капрал,
 Ви огласили юродивим
 Святого лицаря! а бивий
 Фельдфебель наш,

Сарданапал,

Послав на каторгу святого;
 А до побитого старого
 Сатрапа "навсегда" оставсь
 Преблагосклонним.

Більш нічого

Не викроїлося, і драму
 Глухими, темними рядами
 На смітник винесли, а я...
 О зоре ясная моя!
 Ведеш мене з тюрми, з неволі
 Якраз на смітничок Миколи,
 І світиш, і гориш над ним
 Огнем невидимим, святим,
 Животворящим, а із гною
 Встають стовпом передо мною

¹⁾ Фельдфебель-цар — цар Микола I, хоч це і стоується і до ген-секів КПРС.

²⁾ Капрал Гаврилович Безрукий — Бібіков, генерал-губернатор Київщини, Поділля й Волині.

³⁾ Долгорукий — князь Долгоруков, генерал-губернатор Харківщини, Полтавщини та Чернігівщини.

⁴⁾ Єфрейтор малий — Писарев, управитель канцелярії ген-губернатора Бібікова.

Його безбожній діла...
 Безбожний царю, творче зла,
 Правди гонителю жестокий!
 Чого накоїв на землі!
 А ти, всевидяще око!
 Чи ти дивилося звисока,
 Як сотнями в кайданах гнали
 В Сибір невольників святих,
 Як мордовали, розпинали
 І вшали. А ти не знало?
 І ти дивилося на них
 І не осліпло. Око, око!
 Не дуже бачиш ти глибоко!
 Ти спиш в кіоті, а царі...
 Та цур їм, тим царям поганим!
 Нехай верзуться їм кайдани,
 А я долину на Сибір,
 Аж за Байкал; загляну в гори,
 В вертепи темнії і в нори,
 Без дна глибокі, і вас —
 Споборники святої волі —
 Із п'їтьми, із смрада і з неволі
 Царям і людям напоказ
 На світ вас виведу надалі
 Рядами довгими в кайданах...

(Нижній Новгород, 1857)

**
*

Якось-то йдучи уночі
 Понад Невою... Та йдучи,
 Міркую сам-таки з собою.
 — Якби-то, думаю, якби
 Не похилися раби...
 То не стало б над Невою
 Оцих осквернених палат!
 Була б сестра, і був би брат,
 А то... нема тепер нічого,
 Ні Бога навіть, ні півбога.
 Псарі з псарятами царять,
 А ми, дотепні дожджачі,
 Хортів годуємо та плачем. —
 Отак-то я собі вночі,
 Понад Невою ідучи,
 Гарненько думав. І не бачу,
 Що з того боку, мов (із) ями,
 Очима лупа кошени —
 А то два ліхтаря горять
 Коло апостольської брами.
 Я схаменувся, осінивсь
 Святим хрестом і тричі плюнув,
 Та й знову думать заходивсь
 Про те ж таки, що й перше думав.

13 Ноября (1860 С.-Петербурґ)

**
*

Бували війни й військовії свари:
 Галагани, і Киселі, і Кочубеї-Нагаї,
 Було добра того чимало.
 Минуло все, та не пропало,
 Остались шашелі: гризуть,
 Жеруть і тлять старого дуба...

А од коріння тихо, люблю
 Зелені парості ростуть.
 І виростуть; і без сокири
 Аж зареве та загуде,
 Козак безверхий упаде,
 Розтрощить трон, порве порфиру.
 Роздавить вашого кумира,
 Людській шашелі. Няньки,
 Дядьки отечества чужого!
 Не стане ідола святого,
 І вас не стане, — будяки
 Та кропива — а більш нічого
 Не виросте над вашим трупом.
 І стане купою на купі
 Смердючий гній — і все те, все
 Потроху вітер рознесе.
 А ми помолимося Богу
 І небагатії, невбогі.

26 Ноября (1860, С.-Петербурґ)

Лев ЯЦКЕВИЧ

ПРОВЕСНА

*В березні явір співає і плаче береза,
 В білих долонях світанку, горять наче свічі ялиці—
 В березні вітер шумить і, дощем по обличчі,
 Скапують сльози — на днів темно-сині терези.*

*В березні греблі шумлять, а у серці таємні
 тремтіння,
 Снігу латаття над ставом біліє, мов лебідь.
 Хто пов'язав коси днів золотими стрічками
 на небі?
 Хто закосичив гаї срібним неводом тіней?*

*Знаю, це провесна йде, це її чаклування химерне
 Оп'янює сад і обліплює вишні бруньками,
 В зоряну ніч це вона голубими устами
 Молодість кличе мою, що ніколи до мене не верне.*

Ірина СЕНИК

У ДЕНЬ ВЕЛИКОЇ П'ЯТНИЦІ У КАЗАХСТАНІ

*Надія запалилась ув очах
 І вечір серця зблід,
 Змалів, —
 Ще сипле Березень сніги
 на шлях,
 Ще зблискує де-не-де лід,
 Ще слів бутони
 сонно сплять,
 а вже летять
 до сонця жайворони думок.
 І вже звеснів
 зимовий крок,
 як проліски
 під снігом.*

ВСЕ ЛИШАЄТЬСЯ БЕЗ ЗМІН

(Із щоденника рудого хлопця)

ОСІНЬ, 1952 Р.

Сьогодні в нашу школу приїздив інспектор. Грубий, з окулярами на носі. Сидів у нашій п'ятій класі, дивився на вчительку, певне, перевіряв, чи добре вона викладає. Мовчав, але не хмурився, значить — сподобалось. А вчителька наша молоденька, їй не більше 20 літ. І гарна. В неї чорні очі й чорна довга коса, яку вона обертає навколо голови двічі, або й тричі. Ех, коли б я мав таке чорне волосся! А в мене воно рудаве, й тому хлопці дражнять:

Рудий червоного спитав:
Чим ти волосся фарбував?
Я не краскою, не підмазкою,
Я під сонечком лежав,
Угору голову держав...

Дурні хлопці! Ну, рудавий, то й рудавий. А інспектор теж вредний. Схотілося йому перевірити, як учні декламують вірші. І ось показує він пальцем: Ти!

Кілька хлопців зразу ж підхопились.

— Та ні, — каже інспектор, — я хочу он того, рудого. Говори вірш "Містер Твістер".

І я почав:

Єсть за границей контора Кука,
Якщо нас одолеєть скука,
І ви захотіте увідеть мир,
Острів Таїті, Казбек і Памир...

— Стий, стій, — перебив інспектор, — ти плутаєш слова. По-руськи нужно говорить не "якщо", а "если", і не "одолеєть", а "одолеет", без м'якого знаку. Розумієш? Давай далі!

Кук в одну мінуту на корабле
Вам приготує каюту,
Або прикаже податъ самолъот,
Або верблюда за вами пришльот...

— Зачекай! — знову інспектор. — Де ти взяв слово "приготує" замість "приготовит"? І чому в тебе "або" замість "ілі"?

Я мовчав.

— Товаришко Красицька, — звернувся інспектор до вчительки, — то в вас усі такою языковою сумішшю говорять?

— Ні, не всі, — відповіла вчителька.

— А-ну, спробуємо!

На щастя, інспектор тицьнув пальцем у руську дівчину й вона затараторила:

Містер Твістер, бившій міністер,
Містер Твістер — мілліонер,
Владелец заводоѵ, газет, пароходоѵ
Едет туристом в СССР.

— Вот это хорошо! — сказав інспектор. — Русский язык нужно учить со вниманием, нельзя смешивать двух языков.

А йди собі! — подумав я. "Нельзя смешивать". А коли мішається? Нащо мені той "русский язык" в Україні?

Про це розповів мамі, спитав, чи інспектор був правий? А мама відповіла:

— Знаєш, сину, таку українську приповідку: "Скажи, враже, як пан каже"? Вони тут господарі, роблять, що хочуть...

— Хто це "вони", мамо?

— Ну, оті інспектори... Вчи добре "русский язык" і ні з ким про це не сперечайся, бо ще наживеш халепи...

БЕРЕЗЕНЬ, 1953 Р.

Помер Сталін. Що ми без нього будем робити? Ввечорі відбулися жалобні загальні збори всієї школи. Багато учнів плакало. Вдень похорон, школа не працює, це добре. А от, що Сталіна вже нема з нами — погано. Він переміг проклятих фашистів і збудував соціалізм. Він був найбільшим науковцем світу. А мама чомусь потишеньку співає, каже, що тепер можемо сподіватись на повернення тата з Сибіру. Він засланий, а за що — не знаю. Тато в мене добрий, любив мене й маму, працював директором тієї школи, де я вчусь. У нас є чимало дітей засланих ніби за контрреволюцію. За яку контрреволюцію? Не розумію! І ніхто не пояснить, усі мовчать. Я пам'ятаю тата. Він дужий, широкоплечий. Носив мене на руках, а я сміявся й дряпав стелю. Коли його забрали, мама цілий місяць плакала та носила передачі в тюрму. Потім тата вивезли. Він написав нам тільки два рази за шість літ. Дякував мамі за посилки, питав про моє здоров'я, а про себе не писав нічого. Ах, коли б приїхав тато!

ЛИПЕНЬ, 1956 Р.

Відбувся 20-ий з'їзд КПСС, на якому Сталіна визнали бандитом. От тобі й маєш! Про це говорять пошепки, хвалять Микиту Сергійовича, що відкрив народів правду. Ще кажуть, ніби Сталіна викинули з ленінського мавзолею й незабаром палитимуть усі його твори. Туди, к бісу! А ми ж ті твори вивчали майже напам'ять, хоч і не дуже розуміли. Мама вже співає голосно, аж наче помолодшала.

ЖОВТЕНЬ, 1956 Р.

Радість! Велика радість! Повернувся мій тато і якраз у день мого народження. Мама купила

пляшку вина і дозволила випити чарку мені. Тато посміхнувся, сказав: — у шіснадцять років можна, тільки небагато. А й худий же він, той бідний тато. Шкіра та кістки. А розповідав... Ні, цього не хочу записувати. От проклятий Сталін! П'ятнадцять мільйонів тримав на засланні. Тато сподівається, що йому повернуть усі права, і він знову буде працювати на посаді директора школи, тільки в іншому місті. Хай і так. Власної хати в нас нема, легко кудись переїхати. Ой, який я щасливий, яка щаслива мама!

ВЕРЕСЕНЬ, 1960 Р.

Певно, кажуть правду, що писання щоденників — зайняття або дуже щасливих, або дуже нещасливих людей. Я не брався за щоденник чотири роки. Чому? А тому, що не був ані щасливим, ані нещасним. Тата поновили було в усіх правах, він працював у сусідньому містечку на посаді директора середньої школи, я ту школу закінчив, і вже пройшов два курси педагогічного інституту. Жили ми добре, спокійно, і раптом тата арештували знов. Кажуть, за націоналізм. От, біда! За той націоналізм він уже відсидів шість років, але ж то було за бандитага Сталіна, а тепер усім керує Хрущов, який випустив тата з тюрми. Не розумію! Та гірше всього те, що мене не допустили до навчання на третьому курсі інституту, пояснили: дітям репресованих дорогу до вищих шкіл зачинено. Отож, й тепер не студент, а робітник, працюю на місцевому заводі сільськогосподарських машин, розуміється, не якимсь там фахівцем, а "за старшого, куди пошлють". Прикро! Мама плаче і за татом і за мною, бо мені, мовляв, зіпсована кар'єра. А біс із нею, з тією кар'єрою. Я вже переконався, що в Советському Союзі нема нічого сталого, в тому числі й законности. Тут "закон — дишло, куди повернуть, туди й вийшло". І ще зрозумів я, що тато правий. Він любить свою країну й свій народ, не криючись, виступав проти зросійщення українських шкіл і бібліотек, обстоював наші національні традиції, от йому й "припали" знов п'ять років заслання в Казахстан. Правда, тепер тато пише частіше, чотири рази на рік, така в них там норма щодо листування. Листи татові бадьорі, але що з того? Ми ж знаємо, що його бадьорість штучна, аби нас із мамою не турбувати. Дякує нам за поміч пакунками, сподівається, що, може, його відпустять достроково за добру поведінку й добру працю. Він там набув фах шофера, возить якісь вантажі.

От тобі й "відлига", як казали після смерті Сталіна. Відлига кінчилася заморозком. Все одно, тримай язик за зубами. Як казав один мудрий дядько, тепер говорити не можна, а можна лише свистіти...

Ні, не йде мені мій щоденник. Праця в мене тяжка, "воляча", прийду додому, то вже ані писати, ані читати не хочеться, поїм і — до ліжка, бож завтра треба на світанку вставати. Зачекаю до кращої пори.

ОСІНЬ, 1964 Р.

Скинули Хрущова. Туди йому й дорога! Мама каже, що, можливо, тепер тато знов повернеться. А я вже й не вірю в якусь справедливість. Гидота в нас на кожному кроці, справжня гидота! Як я спостерігаю, в нас у більшій пошані плазуни, донощики, чоботолизи. Мене з тяжкої праці не звільняють, кажуть: мусиш мати "стаж", а тоді переведемо на легшу. А я розумію, що тут справа не в стажі, а в тому, що я син репресованого, бодай би вам на кутні сміятись, бодай би від вашого "соціалізму" лишилось мокре місце.

ВЕСНА, 1966 Р. ь

Нема правди й за Брежнева, й очевидно ніколи її не буде. Коли б наші вожді були добріші й мудріші, вони зрозуміли б, що злом симпатій народу не привернеш. Проте, хто з них звертає увагу на народ?

Татові прозоро натякнули, що для нього буде краще лишитись на вільне поселення в Казахстані. Він нам про це написав, і ми з мамою теж вирішили перебраться в Казахстан. Добрих перспектив у нас нема; таку працю, як тут, знайду скрізь. За місяць виїздимо, отже, прощай, Україно!

А може, не "прощай", може, до побачення. З цієї надією будемо жити далі, бо найгірше, коли нема надії...

М. ПІДСАДНИЙ ЗА Ю. ШУХЕВИЧА

29-річний українець із Франції Михайло Підсадний з Мілюзу зголосив французькому урядові свою готовість відбутися решту покарання за Юрія Шухевича, якщо советська влада дозволить, разом із сім'єю, виїхати зі Советського Союзу.

Його ініціативу підтримало Об'єднання Українців у Франції (ОУФ), якого членом є М. Підсадний.

Старанням М. Підсадного та при співпраці Е. Нагірянської з Управи місцевої філії ОУФ, створено в Мілюзі в половині грудня Комітет підтримки акції за звільнення Юрка Шухевича, до якого ввійшло близько сорок впливових французів.

Місцеві щоденники — "Ль'Альзас" (виходить у французькій і німецькій мовах) і "Дернієр Нувель д'Альзас" — помістили статті про Ю. Шухевича й ініціативу М. Підсадного. Обидва щоденники значують, що М. Підсадний буде продовжувати акцію аж до отримання відповіді на його пропозицію.

Про пропозицію М. Підсадного відбутися покарання за Ю. Шухевича інформувала також французька пресова агенція АФП.

**ЧИ ВИ вже вирівняли залеглу передплату?
Якщо ні — зробіть це негайно!**

ЧЕРВОНІ МАКИ НА МОНТЕ-КАСІНО

Оповідання

Гавриленко приїхав до Варшави вранці швидким поїздом з Кошаліна. На нічному кошалінському вокзалі його проводжали члени гуртка УСКТ¹⁾, перед якими він щойно виступав. Коли вся громада зійшла в підземний тунель, хтось заспівав журливу пісню (всі її підхопили) про козака, який відлітає далеко-далеко й невідомо, чи повернеться, і Гавриленко подумав, що то вони про себе співають, цю пісню; а перед тим високий смаглявий мужчина з неймовірно блакитними очима оповідав Гавриленкові своє життя — як малим хлопцем опинився після війни зі своїми батьками тут, на західних землях, де німців уже не залилося, доми їхні стояли порожні, з порозбиваними шибками, і треба було починати життя спочатку; а полишили батьки стару хату в Ярославському повіті. Ще той мужчина читав Гавриленкові свій вірш про Бескид, про далекі спогади дитинства і про те, що мріє він повернутися в рідні краї, до своєї хати. Вірш був хоч не дуже вправний, але щирий.

Усі, хто був тої ночі на кошалінському вокзалі, здивовано дивилися на невеличкий гурт людей, що вийшов на перон, співаючи українську пісню. Гавриленко не знав людей, які його оточували — він пробув у цьому місті лише п'ять годин; ще й устиг поїхати на узбережжя Балтійського моря, в Мельно, — власне, не він поїхав, а то його повезли гостинні хазяї; віз його українець інженер на маленькому "Фіаті-850". Водій говорив повільно, старанно добираючи українські слова, плутаючи польську й українську мови. Відчувалося, що він надто рідко говорить по-українському.

На березі моря їх зустріла тиша. Курортний сезон ще не почався, на чистих піщаних пляжах нікого не було, і Гавриленко та його супутники мовчки сиділи, немовби послули, поринувши на якийсь час у ліниву сонячну імлу, що стояла над морем. Потім Гавриленко блукав по дамбі, опускався на коліна, вдивляючись у прозорість води, хлюпав водою в обличчя й пробував її на смак: йому здалося, що вода зовсім тепла, і він шкодував, що не може викупатись. У перших числах травня тут ще не купаються. Потім вони фотографувалися, а на зворотному шляху його розпитувала про Полтаву худенька жінка. В Полтаві вона ніколи не була.

І от тепер, стоячи на пероні в оточенні цих людей, з якими його випадково і, може, вперше і востаннє в житті звела доля, Гавриленко думав, що для того, щоб хоч трохи зрозуміти їх, їхні клопоти і сподівання, йому треба було б пожити серед них якийсь час, та думка про це була нестерпна, бо йому обридло вже їздити взад і вперед по Польщі, набридли вічно запізнені поїзди і вагони-ресторани — так звані "варси", — до яких треба

було проштовхуватись через ущерть забиті людьми вагони другої класи, набридли молочні бари й готелі у воєводських містах. Він з полегкістю вислухав повідомлення диктора про те, що його поїзд наближається до другого перону. Варшава була останнім етапом його мандрів — звідти через два дні він мав виїхати до Києва.

Гавриленка розцілувала та худенька жінка, котра питала про Полтаву, потім він почоломкався з усією громадою, йому подарували букет червоних гвоздик, і він сів у свій "сліпінг"²⁾. Постояв біля відчиненого вікна, вдивляючись в обличчя людей, котрі його проводжали. Йому було незручно, бо він вважав себе ще за молоду людину, а його вийшли вночі проводити переважно літні чоловіки й жінки, і він хотів чимось особливим віддячити за їхню увагу до нього, та не знав, чим і як віддячити. "Hallo, uwaga, — мовив диктор, — *rościąg pośpieszny do Warszawy odjeżdża z toru przy peronie pierwszym*."

Провідники в темних мундирах поставали на приступки вагонів, Гавриленко востаннє потиснув усім руки, він усміхався, казав щось веселе, запрошував усіх до Києва, але на душі йому було марудно. Щось гірке було в тому прощанні.

Одразу ліг спати — примостився в своїй люльці (замість твердих полиць польські "сліпінги" мали щось на зразок коликосок чи гамаків). У коридорі голосно розмовляли по-французькому. Гавриленко заснув швидко, думаючи про те, аби поїзд не спізнився до Варшави, бо завтра там відкривалися Дні освіти й книжки; на великому книжковому ярмарку Гавриленко мав продавати свою повість, перекладену польською мовою, і його просили, щоб він не спізнився. Ярмарок починався о 10 годині.

Прокинувся Гавриленко рано і вийшов у коридор. Сонце піднімалося над лісами і містечками, повз які з гуркотом линув їхній потяг. Що робило цю землю чужою? Такі самі, як на Україні, лани, такі самі хмари, лісові шляхи, ті ж самі сосни й піски, як у нас на Поліссі. Чи будинки й костьоли надавали цьому краю чужинецького вигляду, сірий бетон, похмура темно-червона цегла й вифарбовані в білий колір віконниці? Чи, може, не такі, як у нас, автомобілі — безносі ваговози "Стари" й приземкуваті прудкі "Сиренки"? Чи незнайомі мундири військових патрулів, що прогулювалися на перонах вокзалів, — браві хлопці в кашкетах з ремінцями, суворо насунутими на молоді підборіддя, й обов'язкові автомати за спинами? Та, мабуть, не це було головне, а внутрішнє відчуття, що ти на чужині.

Поїзд підходив до Варшави, спізнюючись лише на п'ятнадцять хвилин, що було неабияким досягненням ПКП³⁾. Над передмістями стояв неділь-

ний ранок — млявий, легкий, наче зовсім невагомий у розсягних виблисках дахів. На автобусах рядами досягли нерухомі ваговози. У небі зачинався соняшний, чистий день, і Гавриленко подумав, що спечно буде сьогодні на майдані перед Палацом культури і науки. Поруч з ним розмовляло двоє чоловіків того невизначеного вигляду, який люди прибирають між тридцять п'ятим і п'ятдесятим роками життя. Вони відчинили вікно — фіранки нап'ялися, як вітрила під ударами прохолодного ранкового повітря.

У Варшаві Гавриленка ніхто не зустрічав. Він намацав у кишені ключ, який передбачливо дав йому старий приятель Флоріян Климович, Флорек-помідорек, як звали його друзі. Флорек з родиною виїхав на село й віддав Гавриленкові ключ від своєї квартири. Климович жив у центрі міста, на вулиці Брацькій.

Чисте травневе свято починалося в місті — і всюди були безперечні докази того. Йшли діти — святково вдягнені у білих гольфах, поважні, наче ступали на конфірмацію. На плякатних щитах біля Центрального універмагу строкато повторювалося одне і те ж: "Дні освіти й книжки. 1969". Людей на вулицях було поки що небагато, але майже всі, кого зустрічав Гавриленко, сунули в напрямку Маршалковської — на ярмарок. Гавриленко поснідав у маленькій їдальні на Брацькій, коло залізничних кас "Орбісу"; взяв заливну рибу, м'ясний салат, кухоль пива. Завагавшись, доплатив три злотих і випив велику чашку какао. Флорек-помідорек мешкав у будинку, де містилася Спілка польських пенсіонерів, і тому завше на сходах тут можна було зустріти старих панів з маленькими хрестами в петлицях або старих пань в капелюшках з чорної соломки. Сьогодні сходи були порожні.

Гавриленко нашвидку прийняв ванну, одягнув чисту сорочку і нову смугасту краватку, куплену в Щеціні. Зателефонував до свого перекладача, пана Станіслава, — той сказав, що негайно виїздить і що зустрінуться вони на розі Брацької і Алей Єрозолимських. Гавриленко терпляче чекав пана Станіслава, розглядаючи з нудьги обкладинки ілюстрованих журналів у кіоску "Руху" й озиралася на всіх гарних дівчат, які легко похитували міні-сукнями; дівчата теж прямували до Палацу культури. Нарешті приїхав пан Станіслав — у світло-сірому костюмі й чомусь з авоською в руках. Панові Станіславу було під шістдесят; він походив з Самбора і тому добре знав українську мову; під час війни пан Станіслав був поручником Армії Крайової в партизанському загоні на Люблінщині.

Величезний майдан перед висотним палацом був забудований барвистими фанерними павільйонами різних видавництв. З гучномовців лунала музика, натовп шохвилини збільшувався, перед кількома павільйонами вже вишикувалися величезні черги — тут продавали твори Сенкевича. Гавриленко бачив, як з тісняви вибиралися школярі, несучи грубі томи "Потопу" та "Вогнем і мечем". Відходячи від юрмища, вони клали книжки до великих паперових пакетів. Кожне видавництво давало покупцеві свій, яскраво розмальований па-

кет. Коло прилавків видавництва Міністерства національної оборони був найбільший галас — то діти купували повість Януша Пшимановського "Чотири танкісти і собака". Здається, повість продавав сам автор — усім хотілося на нього подивитись.

Гавриленко і пан Станіслав нарешті знайшли павільйон свого видавництва — великий жовтий намет, що тримався на алюмінієвих трубках. Сонце припікало добряче, і всі, хто продавав книжки — навіть худенькі редакторки з видавництва, — витирали з чола піт. Ледве протиснувшись крізь натовп, що оточував намет, Гавриленко з перекладачем ступили всередину. Під прилавком у великих картонних коробках зім'ятими купами лежали гроші. Йшла жвава торгівля — продавщиці недбало кидали червоні стозлотівки з коробки. Серед тих, хто продавав книжки, Гавриленко пізнав милу, завжди усміхнену пані Басю з відділу реклями й головного редактора видавництва пана Казимира. Гавриленко втішився, коли побачив ящик, заставлений пляшками з мінеральною водою.

Його всадовили за прилавок, за яким письменники підписували свої книжки. Поклали перед ним кілька примірників його повісті й табличку з його прізвищем. Поруч з ним у поті чола працював якийсь рудуватий мужчина, схожий на німця: повновидий і білобровий, з круглими світлими очима. Це був відомий поет Ернест Біляк. До нього підходили й підходили люди, підносячи нову його книжку в гарній сірій палітурці. Біляк швидко підписував книжки й на додаток усміхався приязно до покупців, а одній дівчині поцілував руку. До Гавриленка ніхто не підходив, і він похмуро сидів, кленучи себе, що прийшов на цей ярмарок. Кому ти потрібен тут, серед людей, які тебе не знають і про тебе не чули? Кому потрібна твоя повість, загублена серед тисяч книжок на цьому ярмарку?

Випив склянку мінеральної води й відчув, як змокріло обличчя й шия. Ліворуч від Ернеста Біляка підписувала свої книжки сива, розважна людина, біля якої юрмилися переважно літні елегантні пані й пані; це був відомий автор історичних романів Теодор Порембський. Згодом, уже в Києві, Гавриленко вчитав, що півжиття Порембський провів у Харбіні, де скінчив польський лицей. Про Харбін Гавриленко тільки й знав, що там у 1911 році була велика епідемія легеневої чуми. Порембський мав вигляд втомленого актора із сивими скронями — актора, що колись грав Гамлета.

— Прошу пана, чи пан з Києва? — вивів Гавриленка із задуми старечий голос.

Перед ним, тримаючи його книжку, стояла літня жінка в зеленому плащі. Гавриленко звернув увагу на її шию: майже коричнева, жилага, із сумним проваллям між ключицями. Стара жінка недовірливо придивлялася до Гавриленка, порівнюючи його з фотографією, вміщеною на обкладинці книжки.

— Так, прошу пані.

— Мій Боже, — сказала стара жінка, — і тут про Київ написано?

— Так.

— Єзус-Марія, в Києві я народилася. Розумієте, пане?

Вона сказала це таким урочистим, схвильованим і навіть трохи здивованим тоном, немов би народилася не в Києві на Маріно-Благовіщенській вулиці, а принаймні на Марсі. Гавриленкові дуже приємною видалася ця бабуся, яка, мабуть, випалила багато цигарок у своєму житті, бо голос у неї був хрипкий, майже чоловічий.

— Пані давно живе у Варшаві?

— Від двадцятого року. Мої батьки поховані на Лук'янівському кладовищі. Я хочу, щоб мій онук прочитав про Київ. І про Бібіковський бульвар там написано?

— Так. Тепер це бульвар Шевченка. Там вирости високі тополі.

— Мій брат учився в першій гімназії імені Олександра. Він учився в одній класі з Паустовським.

Вона простягла йому книжку. Гавриленко подумав трохи і написав на титульній сторінці великими кривулястими літерами: "Моїй першій польській читачці, старій киянці, на добру згадку про зустріч у Варшаві. Автор".

З легкої бабусиної руки до Гавриленка потяглися інші покупці з його книжкою. Поганий настрій швидко вивітрився, і тепер Гавриленко працював так само завзято, як і його сусіди по прилавку; невдовзі його фантазія вичерпалася, і він почав повторюватись. Писав однакові короткі й механічні речення: "на добру згадку", "з найліпшими побажаннями" і т. д. Читачам, мабуть, цікаво було бачити авторів карлючки, написані незнакомою мовою. Зеленоокій дівчині — студентці художньої академії — написав щось небанальне, від серця, хоч навряд чи коли вона добере ті нерівні, похапливі слова. Згодом додався новий клопіт — треба було підписувати маленькі саморобні записники для автографів, що їх простягали йому підлітки, яких збиралося на книжковому ярмарку тьма-тьмуша. Він подумав, що колись, коли він помре, у когось із цих хлопчиків чи дівчаток, тоді вже старих людей, таких, як сьогоднішня бабуся, може, збережеться маленький зжовклий записник з автографами, де буде і його підпис, і ці беззубі бабусі й дідусі вдивлятимуться в незнайомий підпис незнайомої людини і не знатимуть, кому він належить: чи боксеру, чи забутому естрадному співакові, чи учасникові велосипедної гонки Миру, чи просто випадковому туристу, стрінутому в Старому місті. Потім Гавриленко подумав, що ті записники можуть зберегтися лише за однієї умови: якщо не буде нової війни і нового Варшавського повстання...

— Пане Гавриленко, — сказав перекладач, — дозвольте вас познайомити з паном Анджеєм Лінком.

Гавриленко читав кілька повістей цього молодого, гучного і популярного письменника, і йому був до вподоби брутальний, іронічний і лютий тон Лінкових оповідок. Лінк виявився саме таким, яким мав бути автор "Подорожі в країну Гітлера", і Гавриленко одразу перейнявся до нього симпатією; в чомусь Лінк був подібний до Гавриленка

— був так само високий і важкий, мав боксерський ніс, був короткозорий, ходив в окулярах, тільки на відміну од Гавриленка носив шкіперську борідку. Його невеличкі очиці за товстими скельцями окулярів весело виблискували, говорив він голосно, тримався впевнено, а потиск руки його був міцний. Лінк колись займався боксом, працював шофером. Вони падали один одному свої книжки, перекинулися кількома словами і вмовилися разом пообідати о сімнадцятій годині в ресторані "Гранд-отелю". Анджей Лінк сів на місці Ернеста Біляка, зняв піджак, закасов рукави сорочки і взявся до роботи. До нього одразу вишикувалася довга черга. Видавництво до ярмарку приготувало четверте видання відомої повісті Лінка.

Спочатку Гавриленко рахував, скільки підписав книжок, а потім збився з ліку. Перед ним один за одним проходили майбутні читачі його книжки. Вдивлявся в їхні обличчя, намагаючись запам'ятати, — і одразу забував, бо надходили нові люди. Жартував з ними, та все ж якийсь сумнів ворухився в його душі: уперше так близько стикався з читачем. Уперше в такій відвертій формі брав участь у процесі купівлі-продажу свого літературного товару. Люди підходили, платили продавцям вісімнадцять злотих, брали книжку і йшли до нього за автографом. За вісімнадцять злотих можна добре пообідати в молочному барі можна тричі піти в кіно, можна купити смішну дитячу забавку. Людям живеться нелегко, люди рахують кожен гріш. Вони купують твою повість, хоч ніхто їх не примушує цього робити, — он скільки гарних книжок продається на цьому ярмарку. А тепер уяви, що людина, яка витратила на тебе вісімнадцять злотих і яка штовхалася у натовпі, щоб ти підписав їй книжку, приходять додому і починає читати твою повість — і виявляється, що все це брехня, справжнісінька, виссана з пальця побрехенька. Або щось претензійне й незрозуміле. І людина лається останніми словами, і, звичайно, їй шкода марно затрачених грошей.

Ні, сказав він самому собі. Треба грати чесну гру і не морочити людям голови. Треба давати їм доброякісний товар. Я можу дивитися цим людям у вічі. Там є декілька справжніх сторінок, небагато, але вони є, і якщо у цих людей при читанні хоч раз ворухнеться серце, я буду щасливий. І якщо вони пізнають щось нове, те, чого не знали про моє місто і тих людей, про яких я писав, я теж буду щасливий. І брехні не так вже й багато в цій книзі. Кожного, хто пише книжки, треба хоч раз у житті ставити віч-на-віч з читачем. З його зім'ятими грішми, витягненими з портфеліків.

До нього наблизилася пані Бася і пошепки повідомила, що всі його книжки, привезені на ярмарок, продано, що залишилося, власне, тільки кілька примірників для працівників видавництва, і якщо він буде ласкавий, хай їх підпише.

Книжки він підписав. Пан Станіслав розпрощався з Гавриленком. Перекладач посліщав додому, де лежала хвора жінка. Авоська потрібна була панові Станіславу для книжок, куплених на

ярмарку; їхати йому було далеко, а паперові пакети швидко дерлися під вагою книжок.

Гавриленко повільно пішов до себе на Брацьку. Проїшов повз позачинювані шевські і капелюшні майстерні у дворі, втомлено піднявся на третій поверх. Роздягнувся і прийняв знову гарячий душ — то був найкращий спосіб проти спеки. Не одягаючись, ліг на тапчан, розслабив м'яси й так лежав з годину в блаженному безрусі, намагаючись ні про що не думати. Та як у водія автомобіля, якому ввижається ще довго рухлива стрічка шосе, так і в Гавриленка перед очима стояли обличчя людей, які підходили до нього на ярмарку.

Недільний весняний день мав свої запахи і свої звуки, які відрізняли його від звиклих буденних днів. Запахи недільної Варшави, запахи спеченого уповільненого дня, який кінчається дощем увечері, запахи старих, колись згорілих, а тепер відбудованих будинків, запахи меленої кави й підсмажених сардельок. Звуки недільної Варшави, радісні дитячі кроки на асфальті, звуки дня, коли люди працюють удома — лагодять дитячі велосипеди чи ліжка, чистять пиლოსосами килими, слухають по другій програмі схвильований репортаж з велосипедної гонки Миру — як там їде незрівняний Шурковський?

О пів на п'яту Гавриленко підвівся, одягнувся і повільно пішов на вулицю Кручу, до "Грандотелю". Готель цей скидався на московські висотні будинки. Гавриленко ковзнув поглядом по автомобілях, що стояли перед входом до готелю: світло-салатового кольору "Сітроен-ДС", забризканий грязюкою; синій "Мерседес-220"; "Форд-Таунус" з пом'ятим лівим крилом; кілька "Шкода-1000-МБ". У цей час до готелю підкотив маленький, непоказний "Трабант", з якого вийшов Анджей Лінк зі стрункою дівчиною.

— Знайомтесь, це моя дружина, — сказав Лінк. — Звати її Нана. Вона грузинка. Варшавська грузинка. Нанусю, це пан Гавриленко.

Вузьке, як зі срібла карбоване обличчя. Брови зрослися на переніссі ніжною дугою.

— Гамарджоба, — сказав, широко всміхаючись, Гавриленко і потиснув її долоню.

— На жаль, я не знаю грузинської мови, — відповіла вона. — Ніколи не була в Грузії. Я вроджена варшав'янка. Але часом мені сниться Грузія. Щось у людини залишається в крові, чи не правда?

Стіни ресторану були обтягнені парчею: на темно-кавовому тлі зелене, червоне і золоте листя. Ця східна краса сподобалася Гавриленкові. Лінк одразу взяв на себе роль господаря. До нього підскочив кельнер, і Лінк щось витлумачував йому, а кельнер стояв, шанобливо нахиливши голову, не перебиваючи і лише час од часу щось занотовуючи. Гавриленко розмовляв з Наною. Вони швидко знайшли спільну тему: автомобілі. Виявилося, що і Анджей, і Нана, і Гавриленко були завзятими автомобілістами.

Кельнер приніс півлітра горілки, салати й для мужчин — дві порції біфштекса по-татарському — чи, як його називають у Польщі, "татара": сире, добре перемелене м'ясо з яйцем: кожен на власний смак солить і перчить це їство.

— А як машина? — спитав Гавриленко, показуючи на горілку,

— Пусте, — махнув рукою Лінк. — Я важу сто кілограмів, пан теж не менше. При такій вазі ми можемо випити бочку горілки. Під газом я їджу обережніше. Так що все о'кей. В крайньому разі нас підвезе Нана.

Вони зі смаком випили горілку — перший тост за зустріч у Варшаві. Другий — за Нану. Третій — за зустріч у Києві, Четвертий — за гарних жінок взагалі. Розмова крутилася навколо автомобілів, Лінк до "Трабанта" мав вісім автомобілів — від старого, розбитого "Опель-Адама" до нової, суперпотужної БМВ, на якій їздять міністри Федеративної Німеччини. Лінк купив цю машину в Мюнхені, де жив цілий місяць на запрошення тамтешнього видавництва.

— Мій дід був німцем, — мовив Лінк. — Звідти моє прізвище. Батька застрелили німці. У концтаборі. Недалеко від Мюнхена. І дядька теж. Взяли як заложника і розстріляли. Зрештою, в нашій сім'ї навіть не виникло таке запитання: хто ми? Ми поляки. Ми народжувалися тут і тут помирили. У сорок четвертому я носив патрони на барикади. Чомусь запам'ятав, як до повстання, коли у Варшаві було відносно спокійно, німецькі солдати мочилися. Вони переможно і подовгу мочилися у підворітнях і, перепрошую, Нано, смерділи, як кнури. У своїй Німеччині вони ніколи цього не робили. Вони виховані люди. Я не бачив німця, який би не притримав двері у магазині, щоб, не дай Боже, не стукнули того, хто йде ззаду. Але їхнє нещастя полягає в тому, що це надто дисциплінована нація, яка сприймає все всерйоз. Їм сказали: хлопці, в цій країні, у Польщі, можете робити різні свинства. Вам все дозволено. Ось вони і смерділи. Тепер вони приїздять сюди на своїх новеньких "Мерседесах" і вже не смердять і не мочаться у підворітнях. Тепер вони поводяться чемно, бо їм сказали: хлопці, поведіться чемно. *Поки що поведіться чемно.* А в нас є говнюки, які, побачивши "Мерседес", здатні лизати йому зад. Недавно, ще коли в мене був БМВ, я приїхав до Ольштина. Туди часто вони їздять із Західної Німеччини — дивитися на свої домівки. Ще й кажуть тим, хто живе в їхніх старих будинках: дивіться, ми ще прийдемо. Щоб наші доми були в порядку. Уявляєте? Так ось одна психопатка взяла мене за німця. Прізвище, машина... Не встиг я оком змигнути, бачу — вона вже готова лягти зі мною в ліжку. Я їй як одважив кілька міцних польських слів... Коли почувла, що я свій, поляк — подивилася на мене так, наче в мене по бровах воші повзають. Років сімнадцяти-вісімнадцяти. Як ти таку курву навчиш національної гордості? Що їй Варшавське повстання?

Поруч кельнери метушилися коло довгого столу, заставленого пляшками й закусками. Біля столу поступово зібралася велика група літніх людей. Це все були поважні мужичини, багато сивини, зморщок, одягнені всі вишукано, в темні костюми, як на дипломатичному прийомі, білі хусточки стирчали з лівих нагрудних кишень. У багатьох з них висіли в лацканах піджаків ордени. За знаком головуючого вони підійшли до столу і

не кваплячись, розсілися по своїх місцях. Кельнери кинулися наливати їм чарки. Ця початкова стадія бенкету тривала недовго і на диво тихо. Головуючий встав, тримаючи келишок у лівій руці.

— Панове, — неголосно сказав головуючий (Лінк, Нана та Гавриленко вже не перемовлялися поміж собою, а слухали його слова). — ми раді сьогодні вітати у Варшаві вас, героїв битви під Монте-Касіно. Битва під Монте-Касіно була яскравою сторінкою в історії боротьби польського солдата з німецьким фашизмом...

Бігме, подумав Гавриленко, Монте-Касіно! Романтична назва гірської вершини в Італії, де під неприступними мурами монастиря в травні 1944 року полягли тисячі поляків з Другого корпусу. Гавриленко пригадав слова пісні, що увійшли в легенду:

Червоні маки на Монте-Касіно
Замість роси пили польську кров,
По тих маках йшов воїн і гинув,
Та сильніший від смерті був гнів.

Ця пісня звучала в кінофільмах і на концертах, в ресторанах і на військових цвинтарях, коли згадували восени померлих.

— Ось вам сюжет для невеличкого оповідання, — сказав Гавриленко. — Поруч з нами сама історія.

— Сюжет для невеличкої національної трагедії, — сумно посміхнувся Лінк. — Ви подивіться, які вони старі. Для багатьох сьогодні Монте-Касіно звучить, як Ватерлоо.

— Ми вітаємо сьогодні тих, хто приїхав до нас відзначити двадцять п'яту річницю битви під Монте-Касіно. Ми вітаємо вас, дорогі співвітчизники, що прибули із Сполучених Штатів і Канади, з Італії й Англії, з Федеративної Німеччини й Франції, — мовив далі головуючий. Права рука в нього була нерухома — з-під рукава визирала рожева протеза.

У ресторани стояв звичайний обідній гомін — бігали кельнери, бряжчав посуд, який прибиральники складали на спеціальний візок, хтось, розпалений горілкою, голосно реготав у кінці залі. Ніхто не звертав уваги на купку зосереджених, мовчазних мужчин, які сиділи за бенкетним столом.

Нана питала, чи є в Києві старовинні ікони. Нана художниця і цікавиться давньоруським малярством. Нана ще не була ні в Москві, ні в Києві. Тільки восени вони з Анджеєм збиралися приїхати до Радянського Союзу. У Нани гарні руки, і їй личить сукня з білої тканини, вкритої ніжним сріблястим орнаментом.

Поруч за столом, де сиділи ветерани Монте-Касіно, зробили перекур. Літні люди повиходили з-за столу, позапалювали сигарети. Лінк розплатився з кельнером, щедро наділивши його чайовими, за що кельнер кланявся і дякував. Вони також підвелися з-за столу. Поблизу, спершись спиною на колону, стояв сухенький, старий чоловік із сигаретою, і вигляд у нього був такий, наче в нього не було передніх зубів.

— Перепрошую, пане, — звернувся до нього Лінк, — ви теж були на Монте-Касіно?

— Авжеж, — сказав старий. Він був, мабуть, добре напідпитку, бо трохи затинався, і очі були в нього червоні. — Ми, прошу пана, пішли вночі на ту клятву гору. Як почалася рукопашна в траншеях, то вже ніхто не знав — де наші, а де німці. Там, пане, таке робилося... Моєму другові, Томеку Жеглицькому, лопатою геть все обличчя порубали. Не обличчя, а "татар". Ми з ним від самого Саратова були в одному взводі.

— То ви були в Саратові? — спитав зраділо Гавриленко, наче земляка зустрів.

— Так, пане. На початку сорок другого.

— Я теж був у сорок другому в Саратові, — сказав Гавриленко. — Ще хлопчиком. Ходив до першої кляси. Я пам'ятаю польську армію. Зелені англійські шинелі і конфедератки. Ми жили недалеко від вашого штабу. У офіцерів були високі лискучі чоботи.

— Там були люті морози, — зідхнув старий. — Я відморозив у Саратові щоки. Завжди, коли холодно, в мене болять щоки і я згадую Росію.

— А тепер ви де живете? — спитав Лінк.

— В Сполучених Штатах, штат Массачузетс. У мене власний мотель.

— Не тужите за Польщею?

— Е, пане, — гірко махнув рукою старий. — Знаєте, кажуть: там Польща, де стоїть поляк. Скільки я тих Польщ уже мав за собою: у Саратові, Ташкенті, в Ірані, Палестині, на Монте-Касіно... В мене діти американці. Оце приїхав глянути на Варшаву. Мабуть, ніколи більше не побачу.

Гавриленко і Лінк розпрощалися зі старим, який заклопотано тримав у руках сигарету, не знаючи, куди струшувати попіл, і вийшли на вулицю. Пахло близьким дощем. Передвечірня прохолода спала на місто, як порятунок. Де-не-де позасвічувалися неони.

— Боже, як гарно, — вдихнула весняне повітря Нана.

— Хоча б тільки якийсь молокосос не здумав заспівати "Червоні маки на Монте-Касіно", — сказав Лінк.

Він сів за кермо. Це було маленьке кермо — як на гоночних автомобілях, діаметром не більше тридцяти сантиметрів. І важіль переключення передач був кумедний, не такий, як в інших автомобілях.

— Дверцята зачинили? — спитав Лінк. — Нанусю, перевір. Тримайтесь, пане Гавриленко. Зараз я вам покажу, що таке "Трабант" і що таке передні ведучі колеса. Ця машина прекрасно виважена і добре поводить на поворотах.

Автомобіль рвонув з місця, і почалася скажена гонка по вулицях Варшави. Гавриленко сидів поруч з Лінком, а Нана зіщулилася ззаду. Їй було незручно — її довгі ноги не вмещалися в щілині між заднім сидінням та спинкою переднього сидіння. Гавриленко швидко зрозумів, що Лінк, попри випиту горілку, веде автомобіль впевнено і безпомилково, як професійний автогонщик.

(Закінчення на стор. 18)

НА ВІДХІД ЧЕСНОГО З СОБОЮ

У тридцяті роковини смерті В. Винниченка¹⁾

У всякому суспільстві, незалежно від поділу його на класи, переважає звичайно шар інертних людей, що зберігають традиційні звичаї, дорожать заведеним суспільним ладом та побутовим спокоєм. З цих задоволених своїм становищем людей складаються певні підвалини такого чи такого історично-створеного суспільного й політичного ладу. Але час від часу, з тієї чи тієї класи вийшовши, в суспільстві з'являються шукачі нового, бунтарі (в позитивному розумінні цього слова). При цьому треба сказати, що не всякий, навіть найактивніший громадський, культурний чи політичний діяч може бути таким шукачем, а тільки той, хто йде "проти течії", наражаючись на опір інертної більшості. Розбуркуючи якоюсь мірою інертну більшість, ці діячі рухають людство вперед, не дозволяючи йому застоюватись на рівні якогось "непробудимого Китаю" (Шевченко). Але суспільство ніколи не засвоює їхньої, сказати б, "програми-марксизму", тільки якась незначна доза нового стає загальним надбанням.

Річ ясна, що й Україна мала своїх діячів-шукачів, більших чи менших у цьому розумінні.

Коли в другій половині XVIII ст. на Україні, після бурхливих часів козацької доби, створився був такий устояний лад (з козацької старшини витворилось "благородное російское дворянство", селянство було закріпачене), тоді в Слобідській Україні появився "старчик" Григорій Сковорода, типовий у нашому розумінні шукач. Він гостро виступав проти "неотесаних стовпів" тодішнього суспільства, і те суспільство в переважаючій більшості поставилось було до нього вороже, а всіх його творів не можна було видати навіть у 90-х роках XIX ст. І хоч його шлях був досить вузький — головню тільки *етичне удосконалення людської одиниці* ("пізнай себе"), та він таки вплинув на розвиток українського суспільства, зокрема на світогляд почина українського відродження І. Котляревського. У середині XIX віку великим шукачем був Тарас Шевченко. Треба відірватись від сучасного загального визнання цього велетня українського й уселюдського духу і перенестися в умови його доби та біографічних даних, щоб зрозуміти його шукацьку роллю й опір їй з боку тодішніх "інертних" людей. Це ж факт, що різні тодішні Кирпи-Гнучкошиєнки соромились, як писав Шевченко в післямові до "Гайдамаків", навіть надрукувати свою "благородну фамілію в мужицькій книжці" (у списку передплатників). Правда, від гострішого конфлікту "врятувала" Шевченка його десятирічна ізоляція від суспільства (арешт і заслання), але пізніше навіть його близький друг П. Куліш називав його музу "яною", а інші пробували навіть фальшувати його твори (Лободовський — "Марію"). Шевченків

шлях (метод) — *геніяльна літературна творчість* ("я на сторожі коло їх поставлю слово"), з революційним соціально- й національно-ідейним наповненням. У другій половині XIX віку в ролі шукача, носія "чудацьких думок" виступив М. Драгоманов як борець за соціальне й національне визволення українського народу. Ми знаємо про його конфлікт навіть із найближчим середовищем — "Старою громадою", що послала була його з спеціальною місією за кордон. Проте вплив його на розвиток українського суспільства безсумнівний. У Галичині вплив М. Драгоманова здійснював І. Франко.

Якщо перейти далі до української історії першої половини XX віку, то діяльність такого характеру можна відзначити у Володимира Винниченка, діяча, що не боявся конфліктів із своїм середовищем, що сміливо йшов "проти течії", коли вважав це потрібним. Такий характер Винниченкової діяльності стає яким особливо те-

¹⁾ Ця стаття — трохи змінений текст моєї промови на жалібних зборах українського громадянства, що відбулися в Нью-Йорку 8-го квітня 1951 року. Пізніші мої спроби видрукувати її в деяких наших журналах не мали успіху, як також не "пройшла" вона, **всупереч постанові редакційної колегії**, й у збірнику УВАН, присвяченому В. Винниченкові ("Володимир Винниченко", статті й матеріали, Нью-Йорк, 1953 р.). Тож я публікую її хоч тепер, на четв'як роковини смерті письменника, користуючись ласкавою згодою редакції "Вперед" її надрукувати.

Моя теперішня примітка: Підкреслення в цій примітці слів "всупереч постанові редакційної колегії" зробив я тепер, щоб заперечити неправдиві твердження Г. Костюка в його ст. "Вимущений коментар", надрукованій у "Нових днях" за жовтень 1979 р., що нібито цю мою статтю забракував В. Міяковський як член редакційної колегії і що в наслідок цього між членами колегії (її членом був і Костюк) "стався конфлікт", в "деталі" якого він у цьому "коментарі" не захотів "увіходити". Чи написана оця моя стаття, як твердить тепер Костюк, "на рівні популярної газетної статистики", про це хай тепер судять компетентні читачі.

Між іншим, я відновив тепер свій первісний заголовок, бо редактор "Вперед" без узгодження зі мною його відкинув, надрукувавши текст з моїм тодішнім підзаголовком "Пам'яті В. Винниченка", але я тепер дав і новий підзаголовок, відповідно до нових роковин смерті письменника. Повиправляв я в тексті також коректурні помилки та вставив одне нове речення, зазначивши це в дужках.

В. Ч.

пер, після його смерті, коли ми оглядаємо цю діяльність ретроспективно. (Таке в історії здебільшого й буває з оцінкою діячів цього типу).

Як шукач нового В. Винниченко йшов "трьома шляхами" (отже, з нього шукач найширшого засягу): а) особистого удосконалення (етичні шукання), б) громадсько-політичної діяльності і в) літературно-мистецької творчості.

Шлях етичного удосконалення одиниці В. Винниченко почав досить рано теорією чесності з собою (його роман "Чесність з собою"). Треба сказати, що, на мою думку, С. Єфремов неправильно зрозумів цю теорію, назвавши її "гнучкою чесністю", яка, мовляв, дає змогу робити все дозволене й недозволене. Насправді в цій теорії Винниченко мав на увазі справжню чесність, чесність перед своїм сумлінням, що виключає т. зв. дворушництво. Цю теорію він доповнив формулою "роби сам так, як навчаєш". І він пропагував ці принципи впродовж усього свого життя. У відповідях на запитання редакції журналу "Сьогодні" (ч. 1, Авгсбург, 1947 р.) він цими принципами оцінює й свою працю для рідного народу. "Коли б це робилося для моєї тільки особи, то, щиро кажучи, я б не відповідав на Ваші запитання. Бо для мене досить того, що я сам перед собою і майбутнім великим українським колективом (нацією, вільною, самостійною) почуваю себе цілком погодженим з ним, сам перед собою знаю, що не маю неправди за собою"²). (Як у Шевченка: "Ми чесно йшли, у нас нема зерна неправди за собою"). Цю ж таки теорію він використовує й у своїй загальній теорії побудови суспільства — в конкордизмі, коли відзначає поведінку одиниці в суспільстві. Принципу "роби сам так, як навчаєш" він додержувався навіть у такому практичному питанні, як харчування: дійшовши до думки про доцільність рослинного харчування, він, як сам писав у листі до мене, від 1928 р. їх тільки рослинну їжу, мед та молоко, а від 1932 р. — тільки "сирі продукти природи" (лист з 10. 5. 1948 р.). "Тепер, — писав він у згаданих відповідях, — дякувати можливості хоч у маленькій мірі вживати того способу годування й життя, який характеризується конкордизмом, цей стан (здоров'я) починає кращати. Війна була відняла цю можливість. Я мусив фізично (і тяжко) працювати годин по 12-14 в день. Ці дві причини викликали таке знесилення організму і хворобу артерій, що лікарі категорично заборонили мені будь-яке фізичне усилення". Ця єдність теорії й практики — важливий момент в етичному характері В. Винниченка. Відгуком цих Винниченкових принципів було створення образів Мирона в "Чесності з собою", д-ра Рудольфа Штора в "Соняшній машині" та Сякиби в "Новій заповіді": вони теж "чесні з собою", роблять так, як думають, а два останні ще й вегетаріянці.

Шлях громадсько-політичної діяльності В. Винниченка позначений такими важливими в історії нашого народу фактами, як його діяльна участь у створенні першої на Україні революційної партії — Р.У.П., як прем'єрство в першому уряді відновленої української державності в 1917 році, як головування в Директорії. А взагалі ця

його діяльність освітлюється в нього теорією *всебічного визволення* українського народу, а передусім національного й соціального (ще моральне, побутове, родинне, як писав він в одному листі до мене). Тих діячів, що дбають тільки про одне якесь визволення — тільки національне чи тільки соціальне, він називав "однобічниками". Ще в передмові до третьої частини "Відродження нації" він писав: "Наочно видно, як справа національного визволення неминуче в'язалася із справою соціальною". І тут він, безперечно, мав велику рацію. Український народ на теперішньому "щаблі" його історичного життя складається тільки з "низів" соціальних — селян, робітників та "заробітчанської" інтелігенції, і, визволяючи його соціально, підносячи його людську гідність, ми тим самим визволяємо його й національно — домагаючись прав і пошани до його культурних традицій, мови тощо. З цієї ж причини саме національне визволення просто неможливе. І за яскравий доказ слушності цієї Винниченкової теорії може правити те, що тепер навіть найбільші його колишні вороги — українські націоналісти (правда, тільки в одному відламі — "угаверівці") перейшли на цю його позицію — позицію всебічного визволення українського народу (див. "Устроєві, політичні та соціальні позиції ЗП УГВР", розділ "Без визиску й гноблення", газ. "Сучасна Україна", ч. 7 за 1951 р.). Але Винниченко не був догматиком, він розумів, що на певних етапах визвольної боротьби українського народу щось може висунутись на перше місце, а щось відійти на задній план. Тим то він у "Відродженні нації" виправдує національний "ухил" нашої визвольної боротьби 1917-1920 років. А пізніше, довідавшись з мого листа про жахливе нищення в більшовицькій дійсності української культури й народу, він написав у своїй відповіді таке: "Це убийство цілої нації! Коли так, то я краще розумію наших націоналістів, наших фанатиків, які нічого іншого не хочуть знати, крім національного питання" (лист з 16. 12. 47 р.). Перейшовши в роки найбільшої своєї активності етап соціалістичних теорій (як український соціал-демократ, що в критичні моменти схилився навіть до комунізму³), наприкінці свого життя Винниченко

²) Для тих, що ще й досі жахаються цієї формули, я згадаю цікавий факт наявності її в поглядах ще В. Антоновича, тобто людини далеко не революційної, особливо на старості літ, до яких цей факт і належить. У листі до свого товариша молодих років А. Мйодушевського В. Антонович писав (1903 р.): "Щождо того, який присуд буде винесено про мою діяльність, то це для мене байдуже. Скоро маю од власної совісти розгрішення, то що про мене думають — мені байдужісінько". Цікаво, що в Антоновича С. Єфремов називає це тільки "судом власної совісти" ("Перед судом власної совісти").

³) Але тепер, з історичної віддалі, той його комунізм швидше скидається на тактичний хід поворотівця, а не на "справжній" комунізм більшовицького типу.

висунув теорію *колектократії* як проектну систему раціональної побудови суспільства. Цю політичну концепцію він висловив образно в романах "Нова заповідь" та "Слово за тобою, Сталіне!" Сам автор ці твори назвав "політичними концепціями в образах". Але попри всі ці ліві теоретичні шукання, у практиці й методах політичної боротьби Винниченко був *послідовний демократ* і гостро засуджував диктаторські режими більшовизму й фашизму. В останній надрукованій за його життя статті "Два спростовання" ("Вперед", ч. 1-2 за 1951 р.) він пише: "Історія покрила глумом і ганьбою російських комуністів, перевернувши їхню революційність у протилежність, зробивши з них не всебічних визволителів, а всебічних гнобителів". У цій же статті він ставиться негативно і до югославського диктатора Тіта, відзначаючи наявність у нього всього того, що й у російських більшовиків, — "монопартійности, диктатури купки вельмож — проводу чи навіть одного вождя, відсутність економічної, соціальної, політичної свободи".

Як письменник Винниченко виступив на самому початку нашого сторіччя: перша його друкована річ — оповідання "Краса і сила" вийшла 1902 року (хоч ще 1894 року він написав був поему "Запорізька Січ", за яку його покарано в гімназії карцером). І з самого початку Винниченка захватно привітали і читачі й критика. А С. Єфремов у своїй "Історії українського письменства" визначив його творчість так: "Стихійно — дужий талант з надзвичайно великою здатністю спостереження", "надзвичайно щирий талант", "великий талант", "могучий художник-реаліст", "незрівняний майстер". І це при всій суворості його (Єфремова) підходу до кожного письменника і до Винниченка зокрема! Як стихійний талант, Винниченко писав легко, швидко (напр., "Соняшну машину", твір на 30 друк. аркушів, написав щось років за два, п'єсу "Брехня" — за тиждень), і за неповних 50 років своєї творчости він написав понад 30 томів оповідань, романів, драматичних творів. І всі ці його твори геніяльно легкі *формою*, приступні якнайширшим колам читачів (так, як і Шевченкові твори), психологічно-переконливі (навіть там, де він психологічно експериментує,

як наприклад, у п'єсі "Закон"), проблемно-глибокі, у мистецькому розумінні яскраві. Тут не місце конкретніше аналізувати їхню мистецьку вартість, можливо, що тоді б виявилися сильніші й слабкіші речі (напр., "Нова заповідь" і "Слово за тобою, Сталіне!" свідчать уже про певне вичерпання його творчих сил), але ця загальна характеристика відповідає дійсності, — так кажуть про них читачі й критики (крім С. Єфремова, можна б згадати ще М. Зерова, що вважав Винниченка за "першорядного письменника"). І це багатяще надбання нашої культури. Ба, більше: Винниченко — один з тих небагатьох наших письменників (Т. Шевченко, М. Коцюбинський, Леся Українка), що ми сміливо можемо показатися з ними й перед широким світом. Можна навіть сказати, що якби він писав якоюсь поширеною в світі мовою — англійською, французькою чи німецькою, то з нього був би письменник світової слави. Нечисленні переклади його творів чужими мовами мали успіх у чужого читача, а його п'єси йшли на російській, німецькій, французькій, еспанській сценах. Але повна "невідомість" української мови серед західноєвропейської інтелігенції стояла на перешкоді.

Проте треба сказати, що при всій оригінальності Винниченкового письменницького хисту, при всій великій новості його манери письма супроти всіх інших українських письменників його *новаторство не виходило за межі психологічно-творчих можливостей, загальних законів мистецтва*. І так він робив свідомо, не збиваючись на манівці різних "футуризмів". Ось як він висловлює думку про шляхи мистецьких шукань, вклавши її в уста позитивного героя "Соняшної машини" д-ра Рудольфа Штора: "Радикально ніщо в житті не відрізняється від того, до чого близько стоїть, усе виходить із попереднього, є його розвитком, методи думання мають так само своїх батьків і родичів, як і живі організми. Крик революціонерів у мистецтвах чи наукових дисциплінах про радикальний розрив із своїми попередниками подібний до крику новонародженої дитини, що розриває з пупцем своєї матері. Не більше".

Мало відома ще його *малярська творчість* теж свідчить про його незвичайну мистецьку обдарованість. У згадуваному збірнику УВАН "Володимир Винниченко" ця його творчість критики оцінили дуже позитивно.

Треба ще сказати децю про наше ставлення до цього діяча-шукача. До революції 1917 року, коли Винниченко ще не став гостро на свій "бунтарський" шлях, він ішов навіть на чолі нашого підпільно-політичного життя, — і це "природним порядком" висунуло його потім на згадані вище пости. Але поразка нашої визвольної боротьби, коли, з одного боку, він сам, шукаючи рятунку для нашої справи, став килатись на всі боки (як його поїздка до Москви 1920 р.), а з другого — наше суспільство, шукаючи винуватих, почало скидати на нього як провідну особу провину за свою поразку, кинула на нього тінь осуду. Тільки ж тут треба розрізнити ставлення до нього різних частин українського народу: а) тієї більшости, що опинилася під більшовиками, і б) "старої

**Ще можна набути
ПЕТРА ВОЛИНЯКА
ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО**

на доброму папері, 25 фот,
у твердій оправі.
Ціна книги 12.75 дол., включно
з пересилкою.
Книга має 680 сторінок,
Поштові перекази або чеки
виписувати на "НОВІ ДНІ".

української еміграції та Західної України. Там, підпавши під заборону ворожої влади, Винниченко залишився національним геросем, тут — його збойкотовано, "затюкано", викреслено з живих. І коли під час Другої світової війни "нова" наддніпрянська еміграція пробилась на Захід, то вона не могла навіть довідатись, чи Винниченко живий. А в пресі не можна було й згадувати його імени. Коли вже після закінчення війни я написав був статтю "Трагедія генія чи суспільства?", її відмовився надрукувати навіть редактор-соціаліст ("старий" емігрант), а в газеті "Українські вісті" вона була надрукована з такими купюрами, що не можна було зрозуміти, чия ж це трагедія — письменникова чи українського суспільства. А це була *трагедія нашого суспільства, що не могло зрозуміти трагічних поризів видатного сина українського народу на трагічному етапі нашого історичного життя*. Чи можлива була б така ізоляція видатної одиниці в суспільстві, наприклад, Франції чи Америки? Ні в якому разі! Навіть не погоджуючись, ці суспільства не вбивають своїх діячів за життя. Осуд політичної діяльності В. Винниченка кинув тінь і на його літературні заслуги. Еміграційні й західноукраїнські літературознавці почали були його творчість просто замовчувати. І це тривало аж до кінця Другої світової війни, а вже після війни, наприклад, літературно-мистецький журнал "Арка", пропагуючи творчість справжнього чужого комуніста Пабло Пікассо, про Винниченка не згадав і словом. Показова й історія моєї промови, відзначена в першій примітці до цієї статті.

Тільки й уже маємо незаперечний факт, що "нова" наддніпрянсько-українська еміграція таки зуміла пробити мур ворожості навколо цього великого письменника й діяча. А почин у цьому зробив я, розшукавши через Париж адресу Винниченкового "Закутка" та роздавши її іншим наддніпрянським письменникам, що почали з ним листуватись. (Це останнє речення — мій теперішній додаток — В. Ч.). І можна тепер уже думати, що смерть В. Винниченка (6-го березня 1951 року) остаточно втихомирить пристрасті навколо його діяльності: учені почнуть спокійно вивчати його спадщину, а суспільство спокійно сприйматиме висліди його вивчання, черпаючи й безпосередню втіху з його блискучих творів. І що далі в минуле відходитиме його доба, то більшою здаватиметься його постать. Так виразнішою стає увінчана сніговою короною найвища гора в міру того, як ми віддаляємося від ланцюга верхівів, малих і більших. І хоч, напевно, не все з спадщини цього чесного з собою шукача-творця стане загальним надбанням (здебільшого в царині його утопійних "політичних концепцій в образах"), але його слава в історії нашого народу вже "не вмере, не загине".

НЕ ЗАБУДЬТЕ

**ВІДНОВИТИ
ПЕРЕДПЛАТУ**

СВОЄЧАСНО!

**ПЕРЕДПЛАТИТЬ І ЦИМ ДОПОМОЖІТЬ ВИДАВНИЦТВО
"УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ" ЯКНАЙСКОРШЕ
ВИДАТИ КНИГУ**

ДАНИЛА ШУМУКА

"ПЕРЕЖИТЕ Й ПЕРЕДУМАНЕ"

Це книга спогадів і роздумів сеньйора українських в'язнів про пережите й передумане ним на своєму незвичайному життєвому шляху від 1920-их до 1980-их років під трьома окупантськими владами, а головним чином — у підпіллі й ув'язненні під советською російською владою.

Книга на понад 500 сторінок друку в твердій оправі у передплаті коштує в США 20 ам. дол., у Канаді — 24 кан. дол.

У зв'язку з неприбутковим характером цього видання, що є формою моральної допомоги авторові-політв'язневі та акції за його звільнення й виїзд з СРСР, видавництво "У. В." цим закликає всіх небайдужих до долі автора також складати свої пожертви на це видання — разом з передплатою чи окремо.

Передплату й пожертви просимо висилати чеком, виписаним на Shumuk's Fund на адресу:

в США:

Shumuk's Fund

811 S. Roosevelt Ave., Arlington Hts., Ill. 60005, USA

В Канаді:

Nowi Dni

Box 126, Postal St. "N", Toronto, Ont. M8V 3S4

Е. КУЗНЕЦОВ ПРО ДАНИЛА ШУМУКА

У зв'язку з підготовкою до друку нової книжки Данила Шумука недавній радянський політичний каторжник Едуард Кузнецов пише таке:

"З почуттям великого задоволення я прочитав статтю д-ра В. І. Гришка про Данила Шумука... У людей є нахил ідеалізувати довголітніх каторжних мучеників. Як наслідок, зустріч з реальною людиною часом приводить до гіркого розчарування. Заявляю з всією щирістю, що Данило Шумук вповні відповідає високому уявленню про людський героїзм, стійкість, вірність принципам, готовість не лише словом, але й ділом і самим життям підтвердити свої переконання.

Я знайомий з Данилом з часу наших спільних таборових митарств, хоч і не знаю докладно за що його посадили вперше, а за що вдруге і втретє... Для мене це маловажливе, бо за що тільки в цій країні не арештовують, — часто взагалі ні за що! Тому справа не стільки в тому, за що людину там арештовують, а більш у тому, як вона поводить себе в тяжких таборових умовах. Мало-хто витримує це довгорічне мучеництво справді достойно. Але Данило Шумук несе той хрест майже сорок літ, він уже знесилений, але спини не хилить.

Я переконаний, що прийде час, коли ім'я Данила Шумука заслужено прикрашатиме історію українського спротиву. Більше того, — його ім'я принесли б честь історії кожного народу.

Прийміть моє признання й сердечну подяку за правдиву статтю про Данила Шумука (стаття була надрукована в "Українських вістях" — Ред.). Я дуже сподіваюся, що українська еміграція оцінить, нарешті, славне життя Данила Шумука й зробить усе можливе, щоб визволити його з неволі".

НА МИСТЕЦЬКІ ТЕМИ

Юрій СОЛОВІЙ

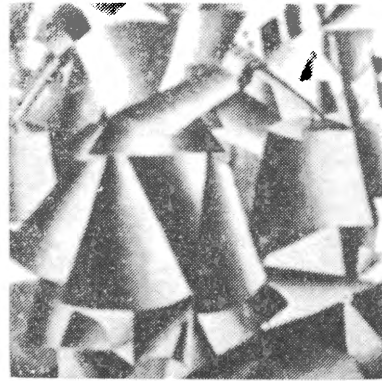
ЕПІЗОД У НАРОДЖЕННІ НОВІТНЬОГО МИСТЕЦТВА

(Стаття перша: супрематизм Малевича)

Сильні революційні ферменти в східноєвропейському мистецтві виникли у великій мірі на Україні; маніфест "Голос імпресіоніста — в оборону малярства" (один із перших проявів цього ферментування) Д. Бурлюка в каталозі виставки в Києві 1908 р., атакував мистецтво, яке старіється і минає. Дестиліяція (ідей) відбулась у столиці імперії з участю українських мистців на фронтних позиціях. У цій та наступній статті буде мова про двох найголовніших мистців цього процесу. Тема першої статті названа в підзаголовку; в статті другій увагу присвятимо Татлінові і його конструктивізму. Обидва мистці — продукти української землі.

Коли проблеми течій у мистецтві Заходу мали інтелектуальну гостроту і певну ясність, течії на Сході — до появи супрематизму Малевича і Конструктивізму Татліна — виявляли нахил до плоского гумору й гротеску, головню з суспільно-критичними конотаціями. Цим можна пояснити прищеплення цьому ґрунтові футуризму, напрямку сильно заангажованого в суспільних питаннях; для пересічного споживача футуризм став синонімічним з модернізмом, що, звичайно, не відповідало дійсності, яка була багатша на ідеї, програми і експерименти. Згадаймо хоч би експерименти брата вищезгаданого Бурлюка, Володимира, який волочив свіжонамальовані образи по болоті, випереджаючи принаймні на півсториччя подібні акти-експерименти на Заході.

В загальному шукалось надхнення та інспірації в примітивному мистецтві народу, однак, конфронтація з західним мистецтвом побудила "апетит" на мистецтво проблематичне, яким у той час, крім футуризму, був кубізм, фовізм, експресіонізм та абстракціонізм. З цього запилення виник рейонізм, який тривав від кінця 1911 до 1914 року. На думку Маяковського, це була лише кубістична інтерпретація імпресіонізму, не дуже дотепна спроба інтелектуалізації льокального,

К. Малевич. Жінка з відрами, 1912

тобто російського, мистецтва (творцями цього малярства були назагал талановиті мистці Ларіонов і Гончарова).

Доперва з появою супрематизму Малевича східноєвропейське мистецтво дістає духово-інтелектуальний зміст універсального діапазону!

Казимир Малевич народився поблизу Києва 1878 року в родині дрібних міщан. Після коротких формальних мистецьких студій у Києві, він працює самотужки до 1905 р. і в тому році поселяється в Москві, вступаючи на студії до прогресивної робітні *Рубруга*; його праці з цього періоду нагадують пізніх імпресіоністів. Згодом праці Малевича набирають чіткості стилю, якого позначкою були вигладжені циліндрові форми в роді машинового кубізму Леже. Яскраві кольори на цьому етапі, типові мистцям примітивістичних орієнтацій, не обіцяли появи чи не найбільш витонченого мистця — майбутнього автора "Білого на білому".

Його твори до першої світової війни в більшості експресивні ("Селяни в церкві, 1910-1911; "Жнива", 1911; "Водоноска з дитиною", 1910-1911; "Косар", 1911; "Рубач", 1911). У залюднених образах панує колективний настрій, що нагадує ікони з подібним психологічним підходом і нутром: він не індивідуалізує героїв своїх образів, вони зливаються в колективне поняття (простолюддя). Технічне виведення образів з цього етапу двоєке: гладкі поверхні, і поверхні пошарпані мазками фарби, з людськими постатями, стилізованими під кубізм ("Голова селянської дівчини", 1913; "Гострій ніж", 1912) або експресіонізм.

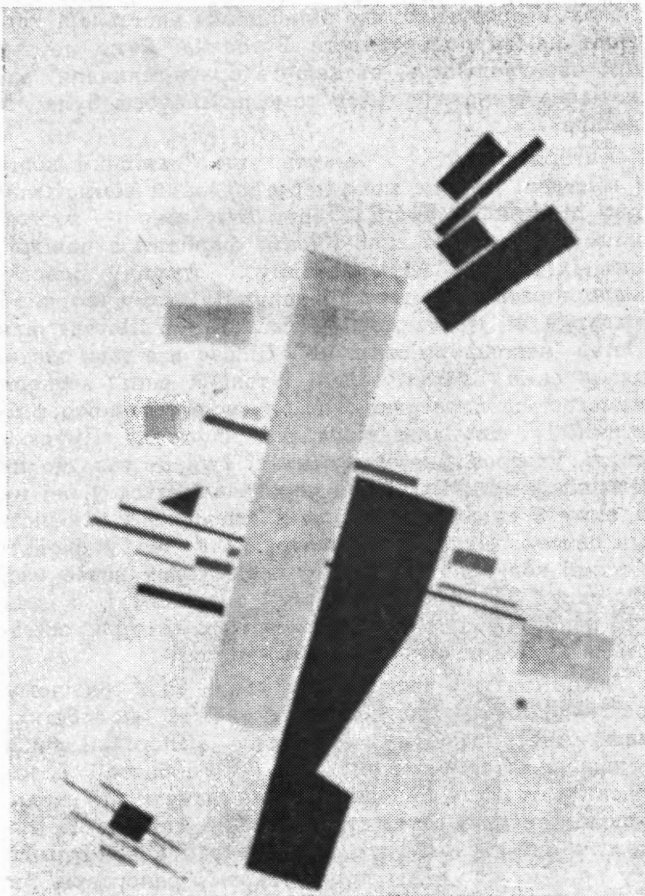
При кінці 1913 р. в праці Малевича проникає синтетичний кубізм Пікассо і Брака зі сплуженими формами і пригашеними кольорами. Але коли в творах Пікассо і Брака домінує раціональний формалізм, в інтерпретації Малевича цей напрямок сповнений гумором, іронією, символікою, ірраціоналізмом. "Англієць у Москві", 1914 року, повністю це ілюструє: риба, шазбля, свічка в канделябрі, церковця, драбина, пила, стрілка, ложка і великі літери є складниками цієї картини, вони приклонюють і секціонують чужинця.

"Чорний квадрат", мабуть, перший супрематичний образ Малевича, датований 1913 р. Цю

дату можна вважати за дату народження супрематизму.

У програмі супрематизму немає місця для атрибутів фізичного оточення чи хоча б лише абстрактних варіантів; супрематизм уперше в історії мистецтва видвигає принцип безпредметності, спираючись на абсолютній духовості, де "мистець", покинувши об'єктів природи... не споглядає і не дотикає, а відчуває" (Малевич, в книжці "Безпредметний світ", видання англ. мовою "The non objective World", Чикаго, 1959).

На Заході Мондріян стремив до подібного висліді, однак, Малевичеві припала роля відкривача напрямку, який опирався на підставових елементах геометричного родоводу. Його рішення були строго принципові, ортодоксальні, педантично оминали все те (напр., рух), що могло викликати сумнів. "Чорний квадрат", "Чорний диск", "Чорний хрест" (усі з 1913 р.) — статичні і строго програмові. Але в пізніших роках (1916-1917) праці Малевича допускають певну гру кольорами і рух: через сильні кольори він осягає складнішу гармонізацію, як теж зіставлення форм стає більш скомплікованим, хоч геометрія все ще панує у цьому малярстві. В техніці з'являється тінювання або градація кольору від темного до ясного, що викликає певні (тривимірні) ілюзії, яких спочатку Малевич дуже остерігався. Тоді з'явився новий параграф у його про-

(У тридцяті роковини смерті В. Винниченка)

грамі — бажання досягнути космічну, надлюдську, безмежність простору і вимірів: форми, неначе космічні тіла, мандрують у передбачено-закономірному напрямі і ритмі. Таким чином мистець і його твори безоглядно покидають знане людські фізичне оточення і творять міст в універсальній сфері.

Це перебування у сферах космосу завершується кульмінаційною серією "Білого на білому" з 1917-1918 років: безпрецедентна витонченість, де кольори зливаються в білизну, а ледве помітний квадрат стає висловом надлюдської напруги (хоч би напруги зіниці), неначе паралеля до білого голуба, осліплююче "Зіслання св. духа".

Історично сюди можна підвести пізніші здобутки, напр., білі полотна Раушенберга, гладкі, з великою масою кольору образи Ньюмана, внутрішнім світлом промінюючі пізні твори Родка... Цілий напрямок мінімалістів заборгований у Малевича. Саме вказання на силу промовистості мінімальності, яка полягала в дуже вузькій шкалі засобів, провокує запитання: в якій мірі ця серія вплинула на постання тієї сучасної музики, де тиша стає "звуком" і, в терміні часу, опановує твором?!

Після революції (Леніна) двері у світ швидко зацвяхували, новим ідеям у мистецтві (і взагалі) перетяли горлянку, а один із найважливіших піонерів, Казимир Малевич, доживав своє життя призабутий у тіні радянської дійсності.

Він помер у 1935 році.

З ІНТЕРВ'Ю "СУЧАСНОСТІ" З НОВОПРИБУЛИМИ З УКРАЇНИ МИСТЦЯМИ АНТОНОМ СОЛОМУХОЮ ТА ВОЛОДИМИРОМ СТРЕЛЬНИКОВИМ

Питання: Які ваші бажання до української еміграційної культурної громади? Яке взагалі ваше враження від перших зустрічей з нею?

Стрельников: Я думаю, що еміграція це своєрідне представництво тієї частини культури і народу, що не є в руках комуністичної системи. Там є багато людей, що не хочуть належати до тієї партії і тієї ідеології. Ясно, що ці люди, зокрема мистці хотіли б, щоб про їхнє існування знали і щоб вони знали, що діється у світі. Я думаю, що тут роля еміграції дуже важлива. Вся справа в тому, щоб еміграція цікавилася проблемами на Україні і щоб були якісь можливості для контактів.

Соломуха: Я цілком приєднуюся до Володі. Я зустрів тут багато цікавих людей, з якими я можу розв'язати багато питань, які переді мною стояли б, якби я не міг спілкуватися з ними. Але я завважив, що обізнання з культурною ситуацією на Україні більшості громади (я не кажу про одиниці) дуже низьке, навіть не низьке — просто не існує. Люди цікавляться проявами репресій, політичними змінами на Україні, змінами просто державних там діячів, але, наприклад, театром, кінематографією, малярством, а особливо музикою взагалі не цікавляться. Еміграція, на жаль, у

пляні мистецтва в більшості своїй стоїть на етнографічному рівні. Всі крамниці заповнені етнографічними виробами найнижчого гатунку, їх я знайшов і в кожній хаті. Я думаю, що слід було б поставити питання перед еміграцією, щоб еміграція поставила перед собою питання про ширення саме сучасного українського мистецтва, що відповідає сучасним запитам української культури на Україні, бо вони дуже високі; я думаю, що мистецький рівень і рівень розуміння мистецтва на Україні один з найвищих у Союзі. Там є висока і сильна інтелігенція. Навіть не виставляючи наших творів на виставці, ми мали на Україні досить велике коло знавців малярства і людей, які були просто захоплені малярством, збирали колекції саме сучасного малярства, хоч як траплялася можливість дістати твори десь 1920-30-их рр., то вони дуже цікавили тих людей. Зокрема творчість 1920-30-их рр. — такі явища як "Березіль", як кінематографія України 1920-30-их років, як сучасна 1960-70-их років — музика — зовсім модерна — вона, я думаю, налякала б еміграцію такою ж мірою, як лякає вона нині владу українську. Із смаком еміграції ми стрінулися на своїй виставці. Хоча було приємно, що було багато людей, які дійсно цікавилися новим мистецтвом, і відчувалося, що розумілися на ньому. Я думаю, що еміграція може зробити великий подарунок Україні, висилаючи туди світову естетичну думку в перекладах українською мовою, тобто творів в українській мові, перекладів в українській мові. Крім того, треба, щоб твори діставалися звідти, щоб кожна людина, яка може поїхати на Україну хоч вірш, хоч картину вивозила звідти. Таке активне спілкування України і еміграції буде оживлювати мистецьке життя еміграції і стан на Україні буде якось покращувати, не погіршувати, в усякому випадку.

ЗАМІСТЬ ФЕЙЛЕТОНУ

Читаючи недавно статтю в одному із передових часописів у діаспорі під заголовком "Ще одна неконформістична виставка" та слухаючи плагіят її по радіопередаванні, скеровану на Україну, ми не знали, куди захватись від сорому і досади... Як розуміти вираз "мисткиня-малярка, українка"? Підозріваю, що автор статті в газеті намагається говорити про художницю-українку, хоч я не є зовсім певний, що саме це він мав на увазі. "Вийшла заміж за мистця не-українця" — це цікаво почути, хоч не ясно, яке відношення мають до її образотворчого мистецтва її матримоніальні стосунки з українцем чи ні.

Намагаючись писати "рецензію" про виставку, автор розповідає такий, як він виражається "трагічно цікавий момент" (скоріше анекдоту) з життя малярки: "Коли вона заявила поліції, що вона по-національності українка, то тоді КГБ покликало аж її батька, запитуючи, як це може бути, щоб уродженка Ленінграду була україною?" І автор статті ро-

бити висновок, питаючись: "Чи можна б знайти більш вірцевий приклад на московський шовінізм?"

Ми не сумніваємося в тому, що СРСР є фактично побудований на московському шовінізмі, але нам також відомо, що в СРСР є багато різних народів і національність кожного індивіда, — росіянина, українця чи, скажімо, якута — є зазначена в паспорті. Нам невідомо, скільки українців живе в Ленінграді, але в Москві їх є понад 2 мільйони, тобто більше ніж нас усіх разом в Америці. Судячи по цьому, українців мусить бути також багато і в Ленінграді, а тому, що по кількості населення українці є на другому місці в СРСР, нам тяжко собі уявити, щоб слово "українець", зазначене в офіційному паспорті, дивувало когось у КГБ чи в поліції. Автор статті також вживає слово "большевія" — це ми прочитали з великою цікавістю, вважаючи це слово влучною паралелею старо-емігрантському слову "совдепія". Тільки, яке відношення це все має до репортажу про виставку художниці?

Що означає вираз "художниці-неконформістки", який вживає речник радіопроеграми, скерованої на Україну? Неконформістки чого? Свого власного "ізм", який нічого нікому не говорить? Чи може тут говоритись про тематику? Що значить "25 олій і один колаж"? Як розуміти вираз, що стиль художниці "стоїть ще найближче до модерного примітивізму перетканий (???) наївністю і фантастикою", як говорить диктор радіопроеграми, повторюючи слова автора статті в щоденному часописі? Також незрозуміло, яке відношення виставлені картини мають до творчості Бутовича. Я не перечу про евентуальність, як кажуть брати-галічани, але хотілося б знати, у чому саме ця аналогія була показана?

Автори пишуть і кажуть, що "панівний колір ("мисткени") — це мало перетравлений темно-зелений і такий же синій". Тепер стає ясно — художниця замість того, щоб писати фарбами з палітри, їсть їх. Вони, маючи хемічну і отруйну основу, мало перетравлюються в її шлунку і тому творчість малярки не тільки-що чомусь нагадує Шагаля, але і стає "неконформістичною". Цікаво все таки знати, які ж саме "темно зелені і такі ж сині" кольори намагається перетравлювати в своєму неконформістичному шлункові малярка? Ізупруд? Пруську синю, ультрамарин чи кобальт? І як це так, що ця неконформістична суміш перетравлюється у неї не в охру в суміші з умброю і, скажімо, з ньюансами паленої сієни, а в "помаранчеві" та "у фіолетно-сині кольори"? Це все у свою чергу лякає нас, що шлях до "неконформізму" є тяжким і, судячи по репортажах обох співчутливих авторів, досягається художниками страшною ціною!

Автор статті в часописі каже, що "при ближчому розгляді картини **таки** починають подобатися вам". Але читаючи і слухаючи репортажі вище згаданих авторів про виставку, ми особисто боїмося ризикувати, хоч би одним оком глянути на експоновані картини. Не тому, що ми не цікавимось мистецтвом і не тому, що ми боїмося "неконформізму", а тому, що після таких увертюр репортерів ми боїмося, нехотячи, також створити шедевр "перетраченого неконформізму" на підлозі галерії нату-

CANADA

Чому Ви тут живете?

Можливо, що Ви народилися тут,
а може ні.

Але Ви живете тут, тому що
Ви або Ваші предки вибрали
Канаду, за те, що вона
пропонує кожному.

Нація свободи та можливостей –
нація, яка приймає і поважає
людей всіх рас, релігій і
культур.

Ось чому ми являємося Канадцями.

Multiculturalism

C Honourable Jim Fleming
Minister of State
Multiculturalism L'honorable Jim Fleming
Ministre d'Etat
Multiculturalisme **ada**

ральною окрою з умбровим відтінком. А в цьому випадкові обом репортерам прийдеться писати ще один репортаж про "перетравлені" кольори у неконформістичному мистецтві, без чого, ми певні, читачі і слухачі преси і радіопередач можуть легко обійтись...

Також, як розуміти вираз "Найміцніші речі"? Якщо говориться про експоновані картини, то цей вираз звучить для нас повним парадоксом.

І нарешті, якщо ця вся згадана беліберда має "леліяти неповторну Україну", то, на нашу думку, Україна дійсно стане неповторною, коли не освічені загально і безграмотні мовно автори вмішуватимуть її до своїх писань. І куди дивляться редактори? Чи вони також леліють у помаранчевих і фіолетно-синіх кольорах малоперетравленого неконформізму?

Те, що звучить анекдотом, на жаль, є правдою. Репортери ж, які не мають даних на те, щоб бути мистецькими критиками, мусить обмежуватись сухими репортажами про те, що вони бачать, чують і розуміють. Інакше вони роблять велику шкоду для мистецтва, для газет, підкреслюючи тотожну безграмотність своїх редакторів, заводять в блуд малокультурне українське громадянство в Америці, а всім тим, які слухають радіопередавання, трансльовані звідси на Україну, дають причину для щиро до сліз сміху над західними примітивами, в очах яких мерещаться неіснуючі кольори, що, в свою чергу, дає право українцям на батьківщині думати, що ми всі на Заході є безпросвітними ідіотами.

Остап ШУЛЯВСЬКИЙ

У ТОРОНТОНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВЛАНШТОВАНО СПІЛЬНИЙ СЕМІНАР

У четвер 8-го січня цр., Катедра українських студій на Торонтонському університеті разом із Осередком російських і східноєвропейських студій і Відділу слов'янських мов і літератур влаштували семінар, доповідачем на якому був проф. Д. Р. Леферир. Директор східноєвропейських студій проф. Г. Зелукин привітав заснування Катедри українських студій та виявив бажання співпрацювати з українською катедрою у сфері науки у майбутньому.

Професор Леферир працює у відділі слов'янських мов у Каліфорнійському університеті у Дейвісі, і є спеціалістом у застосуванні фрейдівської психоаналітичної теорії до студій у літературі. Його лекція була ілюстрацією, як психоаналітичний підхід може поширити у читача розуміння славної короткої повісти Миколи Гоголя "Шинеля".

У вступному слові проф. Леферир підкреслив, що М. Гоголь — один із найбільших письменників XIX ст. — українець, хоч писав по-російському.

ЧЕРВОНІ МАКИ . . .

(Продовження зі стор. 9-ої)

— А якщо зупинить міліція? — спитав.

— То ми від неї втечемо, — спокійно відповів Лінк. — Вони не зможуть наздогнати нас.

Їхній "Трабант" вирвався на вулицю Новий Світ і, як ракета, помчався у напрямку Старого міста. Двотактний двигун "Трабанта" голосно тріщав, наче мотоциклетний мотор без глушника. Через цегляні брами Барбакана вони вихором увірвалися на Ринок Старого міста, наполохавши людей, що походжали по забрукованому майдану. Потім виїхали на берег Вісли, промчалися повз похмуру споруду Цитаделі, проїхали ще з півкілометра, і Лінк почав показувати, як він робить крутий лівий поворот на швидкості вісімдесят кілометрів. Відцентрова сила, мов у літаку на віражі, різко відкинула з сидіння Гавриленка і притисла його до дверей. На повороті Лінк робив невеличкі рухи кермом уліво, трохи відпускаючи кермо і знову ведучи його вліво. Лінк пояснив, що такий спосіб поступового повороту безпечніший, ніж звичайний поворот, коли кермо одразу повністю повертається вліво.

Швидка їзда, раптові повороти, різкі пришвидшення і обгони на магістралях Варшави сповнили Гавриленка фізичною радістю. Цей довгий день повертався до нього ще однією своєю гранню.

— Пане Гавриленко, — голосно мовив Лінк, відкинувшись на спинку сидіння. — Коли хтось скаже вам, що поляки—нація романтиків, плюньте тому в обличчя. Всі високі слова варті г... Ві тільки подумайте! Спочатку ми створюємо гарний міт, червоні маки на Монте-Касіно, проливаємо сльози, слухаючи пісню, потім самі гірко сміємося з цього міту, з нашої польської гусарщини, з цих червоних маків, бо там не до червоних маків було, холера, коли вночі рубали Томеку Жеглицькому обличчя лопатою. Ми сміємося і знущасмося з наших святинь. Бо такий уже в нас характер. На відміну від німців ми не сприймаємо все всерйоз. Ми любимо покепкувати із самих себе. І той, хто не знає нашої історії, думає, що ми химерні, неврівноважені, істеричні люди. Але, пане Гавриленко, якби ми не були такими, ми б не мали нічого цього, — він повів рукою туди, де здіймались десятиповерхові будинки нової Варшави. — Що таке тисяча вісімсот шістьдесят третій рік з погляду здорового глузду? Божевілля. В Києві кілька шляхтичів збираються організувати повстання проти царського гарнізону! Чи це не шаленство? Чи є в цьому хоч крихта логіки?

Почав накрапати дощ. Все одразу стало скляне і чисте — то надійшла найкраща година того дня: година дощового випочинку, самотності знелюднених вулиць, свіжости дерев і повітря, тихо-го переморгування світлофорів.

Таким самим міг бути цей вечір у Києві: так само риплять щіточки, що змітають краплини до-

щу з вітрового скла, так само виблискує бруківка бульвару Лесі Українки — підйом треба долати на третій передачі, не дуже натискаючи на акселератор, бо інакше може занести машину — ця мокра київська бруківка підступна й небезпечна, і раптом праворуч по ходу машини не помітний для сторонньої людини провулок, куди треба повернути, щоб потрапити до старих госпітальних стін; там стара київська фортеця, яка так і не стала фортецею; там рів, у якому ніколи не було води, там місток, який ніколи не доводилося піднімати перед атакуючим противником, там вузькі бійниці в цегляних мурах — через ці бійниці ніхто ніколи не стріляв; а тепер, панове, ми пройдемо трохи вперед, метрів сто, не більше, мокра глина, обережно, пані Нано, дайте мені руку — яка приємна рука в цієї сріблястої жінки! — ще кілька метрів, це дуже близько. Високий земляний вал, укритий мокрою травою, і небо як на картинах Фрагонара, і загратований вхід до підземелля — наче до бомбосховища або до овочесховища, коли хочете. Ні, це було людиносховище — ви, звичайно, чули про так званий Косий Капонір? Але що робитимемо далі? Є два варіанти: можна піднятися на земляний вал, і тоді перед вами відкриється панорама Києва — крізь дерева ви побачите внизу центральний стадіон і далекі сірі нагромадження будинків на Бесарабці, і ви зрозумієте, що це місто можна кохати так само, як ви любите свою Варшаву; а під самим валом із зовнішнього його боку ви побачите напівкруглу споруду Капоніра — це дот XIX століття: загратовані вікна-бійниці, ідилічні троянди в мертвій зоні обстрілу під стінами Капоніра й лавочки для закоханих; та, панове, якщо вам треба призначити побачення з дівчиною, на якому ви хочете вільно цілуватися й робити різні речі, і щоб ніхто вас не бачив, — то немає в цілому Києві кращого місця, ніж це; а вдень молоді мами привозять сюди у візках своїх малят, годують їх іонітним молоком та читають книжки. Тут, у самому центрі галасливого міста, все дихає спокоєм і тишею. Та якщо ви не хочете одразу запропонувати вам те, заради чого, власне, привів сюди: ходітьте в ці двері, ходітьте в цей льох, у це підземелля, в цей довгий коридор, схований у глибині земляного валу і схожий на підземні переходи між станціями метрополітену, ходітьте всередину Косого Капаніра.

Так, нарешті ви згадали: не було повстанця 1863 року, який би не чув про це страшне місце, де вмирали політ'язні, де гинули ілюзії й починалося кровохаркання. Ступимо під це напівкругле, майже монастирське смиренне склепіння, зазирнемо в камери для шляхти та простого люду: все тут зараз новеньке, все музейне, все мирне — нові, свіжовистругані підлоги, нозенькі важкі золізні ліжка, виготовлені в декоративних майстернях, і навіть чорно пофарбовані коридори сприймаються як декоративний помисл сучасного художника; не чути брязкоту кайданів, а коли надворі спека — тут, у Косому Капонірі, благословенна прохолода; а в цій камері, де колись стояв сморід і валялося на брудних нарах сто п'ятдесят повстанців, котрі вмирали від дизен-

терії та сухот, тепер можна влаштовувати концерти органної музики або відкрити виставку сучасної графіки. Колесо історії не повертається назад, і ми не можемо уявити — чом було прокляте це місце тими, хто тут хоч раз побував, чом увійшов Косий Капонір в історію польського повстання 1863 року? Бо людство за ці сто з чимось роками устигло вигадати багато цікавих речей: стрептоміцин та фтівазид (ось чому нам незрозуміло, якою смертельною небезпекою дихали ці стіни на молодих шляхтичів), крематорії Освенціма й удари електричним струмом під час допитів (ось чому нас сьогодні не вражають ці камери й загратовані вікна). Але, панове, тут, у цих стінах, сидів мій прадід, Домінік Слоніський, тут він осліп і тут, у Києві, оселився назавжди, вийшовши з Косого Капоніра; і що найдивніше, панове, що другий мій прадід — Прокіп Гавриленко — теж був тут, у Косому Капонірі, коли сюди почали звозити польських повстанців, — був він звичайним солдатом на царській службі, охороняв Косий Капонір від ворогів зовнішніх та внутрішніх. Зовнішні вороги щось не приходили — далеко було їм до Києва, і мої діди не могли, скажімо, зустрітися з вашим дідом, пане Лінк, але внутрішніх ворогів імперія мала вдовосталь — як кожна справжня імперія. Про що говорили мої діди, коли зустрічалися в Косому Капонірі? Чи могло привидітись їм, що колись їхні крові зіллються в одну?

Вже зовсім стемніло, коли їхній "Трабант" вискочив на великий майдан коло театру опери й балету. Підсвічена прожекторами, летіла над майданом, над Варшавою жінка з гнівним обличчям і караючим мечем у руках — варшавська Ніке, богиня перемоги і помсти. Краплі дощу спливали по її обличчі, чорнота ночі та ненависти оселилася в її широко розкритих очах, і меч холодно виблискував у її руках. Гавриленко подумав, що його та його супутників чекає ще довга і небезпечна путь, і треба пильнувати, аби не розбився їхній автомобіль, не перевернувся на слизькій автостраді.

Потім на серце його впав жаль — Гавриленко пошкодував, що не знає слів тієї пісні, якою проводжали його на нічному кошалінському вокзалі, — пісні про козака, який полетів далеко-далеко, і невідомо, чи повернеться в рідні краї.

(*"Вітчизна"*)

1) УСКТ — Українське суспільно-культурне товариство в ПНР.

2) Спальний вагон.

3) Польська державна залізниця.

НЕ ПРОБУВАВ

Питають козака, що тільки-но прибув на Запоріжжя:

— Письменний? Читати вмієш?

— Не знаю, я ніколи не пробував.

УКРАЇНСЬКА МОВА В АМЕРИЦІ

(22)

2. Польонізми в мові американських українців (5)

Замість польського слова "атут" в українській мові вживається слово "козир". У прямому значенні слово "козир" означає в картярській грі карту тієї масті, що оголошується старшою та б'є будь-яку карту інших мастей. Приклади: "Не завжди і чирва козир" (Гол.). "Вам усі козири до рук" (Мушк.). У переносному розумінні слово "козир" означає те, що у відповідний момент може дати комусь перевагу в чому-небудь. Приклади: "Він знав: якщо станеться неприсмність — Федір змушений буде його виручати. Він звик покладатися на цей свій козир" (Руденко). Про сміливу, спритну, гостру на язик дівчину кажуть "козир-дівка". Фразеологічний вислів "ходити (виступати) козирем" означає тримати себе поважно, гордовито або зарозуміло. "Іван попереду виступає козирем" (П. Мирн.).

У реченні "дипломат бештав американського колегу" слово "бештав" — польонізм-діалектизм (від п. *besztać*). Українські відповідники: "ганити", "лаяти". Приклади: "Немає за що ганити тебе..." (Л. Укр.). "І жінку лас, і дочку" (М. Вовч.). "Передчуваю, що будете лаяти мене.." (Коц).

Замість польського слова "борикаються" треба казати "борються".

До польської фразеології, а не до української, належить вислів "вахляр проблем" — (від п. *wachlarz*). По-українському треба казати: "коло проблем". Приклади: "Він не обмежується вузьким колом своїх справ" (Р.-У. С., т. 2, 1929). "Коло фольклорних інтересів буковинського співця" (СУМ, IV).

Часто в дієсловах вживаються префікси, властиві польській, а не українській мові. Наприклад: "Вона відограла на скрипці" (з польськ. *odegrać*). По-українському треба казати: "заграла". Так само часто читаємо в газетах такі вислови: "вона відспівала дві пісні", "хор відспівав "Заповіт". Тут значно краще вживати: "проспівала", "заспівав", "виконав". Приклади: "...Заграла знайому польку". "Заспівайте над могилою "Заповіт" Шевченка" (Довж.). "Заспівують в садах солов'ї". "Висипали запорожці... "Граї же, море" заспівали" (Ш.). "Він проспівав уступ" (См.).

Слово "відспівати" має цілком інший відтінок значення — "Вона вже відспівала своє", себто "вона вже більше не співає", "припинила співати назавжди". Приклади: "Вже відспівали солов'ї. Вже падають каштани" (Нагн.).

Друге значення дієслова "відспівати" — відповідати кому-небудь співом: "А я їй одспівую, жартуючи" (Сл. Гр.).

В реченні: "Вони працюють *безінтересовно*" (з п. *bezinteresownie*) треба замінити польське слово українським: "безплатно", "даром", "не вимагаючи платні".

Засмічує українську мову польський вислів: *виповідження війни* (п. *wypowiedzenie wojny*). Український відповідник: "оголошення війни". Приклади: "Війська Наполеона без оголошення війни перейшли р. Німан" (СУМ, V). "Війну оголошено! — сказала Олександра Василівна" (Дочж.).

Під впливом польської мови дуже поширене слово "вистарчати" (з польськ. *wystarczać*). Доходить навіть до того, що деякі автори, цитуючи твір Ліни Костенко "Маруся Чурай", "виправляють" мову славної поетеси, замінюючи українське слово польським:

"не вистарчало б городу Полтаві...". У кн. Ліни Костенко на стор. 112 виразно надруковано: "не вистачало б городу Полтаві". Навіщо ж псувати мову Ліни Костенко і накидати їй непотрібний польонізм? Цей польонізм і одночасно діалектизм, *вистарчати*, вживаний у творах Кобринської і Франка, краще треба замінити українським словом "вистачати". Приклади: "Чи вистачає ж вам на прожиток?" (Неч.-Лев.). "Водички... ледве вистачає" (Ле.). "Вистачило сили волі..." (Трубл.).

По-польському, а не по-українському звучить вислів "вкоротці після зборів" (з п. *wkrótce*). Українські відповідники: "скоро", "незабаром". Приклади: "Незабаром після того вийшла воля" (П. Мирн.). "Скоро вже й зима" (Вирг.). "Вже скоро світанок" (Стельм.).

Чужий українській мові й такий польський вислів: "На *відхідному* др. О. згадав. По-українському треба казати: "на прощання..." або "відходячи".

А ось прочитали ми ще й такий вислів: "Відчит Плюща" (з п. *odeczyt*). По-українському кажуть: "лекція", "доповідь", "звіт".

Дуже часто читаємо й чуємо такі чужі українській мові звороти: "в часі зустрічі", "в часі смерті", "в часі розкопів", "в часі суду, сесії. Великодня" і т. д. Все це польські звороти. Замість поль. "в часі" треба казати: "під час". Приклади: "Під час обідньої перерви" (Тют.). "Під час суперечок..." (Р.). "Баба під час відвідин добришала" (Гуц.). "Під час перебування" (Фр. Сл.). "Поет під час облоги" (Л. Укр.).

Слово "вив'язуватися" в українській мові має лише одно значення: обгортати чимсь свою голову, шию, зв'язуючи кінці певним способом. Приклади: "Вив'яжеться шовковою хусткою". "Вив'яжеться краваткою". "На музики ходить, хустку вив'язує, як велика!" (Л. Укр.).

Отже по-українському можна сказати: "Дівчина вив'язалась хусткою". Але не можна сказати: "Дисквсія *вив'язалась*". Це непотрібний польонізм. По-українському кажуть: "дискусія *виникла, розпочалась, відбулася*" і т. д.

Маємо польське дієслово і в такому реченні: "...*виднує* від німців створення медінституту" — (від п. *wujudnąć*). Українські відповідники до цього слова такі: *добитися чогось, дістати в наслідок прохання, виклопотати*.

В реченні: "Громада має *вирозуміння* для цієї слабости" польонізм "вирозуміння" (з п. *wyrozumienie*) треба замінити українськими словами: "поблажливість" або "зрозуміння", а прийменник "для" замінити прийменником "до".

Вислів: "...вишпируючи" (від п. *wyszpergać*) більші скандали" треба замінити українським висловом: "вишукуючи (виявляючи)"...

Цілковито чужий українській мові такий зворот: "...*відібрати генералові радянське громадянство*" (з п. *odebrać*). У даному контексті польське слово має значення "позбавити". Дієслово "відбирати" керує родовим відмінком з прийменником "від" або "в". Приклади: "Одібрав нечистий од мене пам'ять" (Н.-Л.). "...відбирали в козаків усі їх вольності й права" (Тул.). "...не відбирайте від мене хліба" (Коц.).

Замість "відбрали йому зброю" треба казати: "відбрали у нього зброю".

У реченні: "...з цього вносять, що його вбито на пляжі" польонізм "вносять (з польськ. *wnosić*) в даному контексті має значення "роблять висновок". Українське слово "вносити" має цілком інші значення (вносити дрова в хату, вносити поправку, вносити дисонанс, вносити ясність, вносити пропозиції).

Вислови "відлегла епоха", "відлеглі часи" — це польонізми (з п. *odległe czasy*), що належать до рідко вживаної лексики. Натомість треба казати: "віддалена епоха", "віддалені часи" або "давня епоха", "давні часи".

Дуже часто вживається слово "город" в значенні польського слова *ogród* замість "сад". Українське слово "город" означає ділянку землі для вирощування овочів: "За садом розлігся й город: картопля, капуста, помідори, морква, цибуля та інше" (См.). Сад — це ділянка землі, де вирощують плодові дерева й кущі. Миський сад — площа засаджена різними деревами, місце відпочинку й розваг. Ботанічний сад — науковий і культурно-освітній заклад, у якому вивчають і демонструють різні рослини. Отже ніяк не можна сказати, що в Клівленді в миському городі стоїть пам'ятник Лесі Українці. Українець, який не знає польської мови, прочитавши таке повідомлення, уявлятиме собі, що пам'ятник Лесі Українці стоїть там, де ростуть огірки, помідори, картопля, капуста, морква, цибуля, часник. Насправді місце, де стоїть пам'ятник Лесі Українці — це не город (як про це пишуть в деяких українських газетах у США), а миський парк або миський сад. Отже для українця, який знає українську, а не польську мову, дуже кумедно й безглуздо звучить "Культурний город Клівленду".

Замість поль. слова "ділати" треба вживати українське слово "діяти". А тому вислів: "сила, яка дітала б" треба виправити на "сила, яка діяла б".

Під впливом польського слова *dorisać* в значенні "виправдати надії" вживається такий кумедний вислів: "публіка не дописала". Українське слово "дописати" вживається лише в такому контексті: "Учень дописував матері листа" (Крав.). "Дописавши сторінку, хлопчик поклав зошит у торбинку" (Вас.). "Ви викреслювали, дописували,

що хотіли". (Корн.). "...до газет не дописував" (Франко).

Дуже недобре звучить і таке речення: "Микола Кричевський *дінняв* європейської слави" (з п. *dorisać*). Таж значно простіше сказати "досяг". Приклади: "Я досяг, чого хотів" (Л. Укр.). "Досяг своєї мети" (Н.-Л.).

Псують українську мову польонізми: "децизія", *децидуюча* справа, *децидуючі* чинники (з п. *decydujący*). Замість цих чужих і непотрібних слів українська мова має свої власні слова: *рішення, ухвала, постанова, вирішальний*.

Впливом польської мови пояснюється такі вислови: "духова спадщина", "духові потреби" — (з п. *duchowy*). По-українському кажуть: "духовна спадщина", "духовні потреби". В українській мові є й слово "духовий", але воно вживається в такому контексті: "духова оркестра", "духова піч", "духова шафа" (яка діє за допомогою нагрітого повітря). Приклади: "Для літературної роботи треба духовної рівноваги" (Л. Укр.). "За духовним хлібом нам нічого їздити в Європу" (Н.-Лев.). "Духовна спільність" (Рильський). "Духовні цінності" (Вол.). "Вони виростили духовно" (Довж.). "Духовна рівновага". "Духовне життя".

Тільки в західноукраїнському діалекті вживається (під впливом польської мови) слово "духовий" замість літературного слова "духовний" в значенні "зв'язаний із внутрішнім, психічним життям людини, з її моральним світом" (СУМ, 2 т.).

З польської мови запозичене й слово "едукція". Українські відповідники до цього чужого слова: *освіта, виховання*.

Викинути треба з ужитку й польонізм "ексклюзивність" (з п. *ekskluzywność*). В залежності від контексту треба замінити це слово українськими словами: *відрубність, відокремленість, виключність, відмінність, добірність*.

Дуже часто в газетах читаємо такі вислови: "іменував послів", "іменовано професором", "іменувати почесним членом", "наіменував свого приятеля прем'єр-міністром", "найменований на становище" (тут аж два польонізми!), "найменувала кандидатом" (з п. *miąnować*). Замість цих непотрібних польонізмів треба казати: "призначити на пост", "обрати почесним членом", призначив на пост прем'єр-міністра", "призначено (або обрано) професором і т. д. Слово "іменувати" є в українській мові, але воно має те саме значення, що й слово "називати". Приклади: "Вельмишановний добродію пане Олексю! Вибачте, що так коротко Вас іменую" (П. Мирн.). "Між ними є навіть бігли кріпаки, які самовільно іменують себе козаками" (Гон.). "І хмурий пам'ятник вони фонтаном сліз найменували" (Р.).

Без знання польської мови тяжко зрозуміти такий вислів: "безвихідности з імпасу". Українські відповідники цього слова "глухий кут", "безвихідь". Приклади: "...завівши цивілізацію в глухий кут" (Ел.). "Загнати у безвихідь, у глухий кут".

Замість вислову "суспільні імплікації" (з п. *implikacja*) треба казати "суспільні ускладнення" або "труднощі".

Немає в українській мові і польського слова

"імпреза". Натомість є багато українських відповідників: *вечір, виступ, концерт, вистава*.

Немає й слова "інклинація". Замість цього польського слова треба казати: *нахил, потяг до чогось або симпатія до чогось*.

Замість польського слова "інсталяція" (папи, єпископа) треба казати "введення в сан", а ще краще: "посвячення в сан". А замість "інсталяція виставки" треба казати: "влаштування виставки".

Рішуче треба викинути з ужитку неологізми слова: "інструє", "інстрував" (з п. *instruować*). Українські відповідники: "давати вказівки", "інструктувати". Приклади: "Він інструктував своїх прихильників" (Ел.). "Б. востаннє інструктував свою групу". (Гон.).

РІЧНИЦЯ ВІДРОДЖЕНОГО "ВІДРОДЖЕННЯ"

Перед другою світовою війною в західноукраїнських областях і на еміграції успішно розвивалося товариство "Відродження", яке ставило собі за ціль популяризувати справу цілковитого невживання алкоголю, нікотину та інших шкідливих наркотиків. У березні м.р. засновано Українське товариство "Відродження" в Сідней (Австралія), де тепер міститься його центральна. Дуже скоро товариство "Відродження" поширилося й на інші міста та країни. Товариство є членом СКВУ, має моральну підтримку всіх українських Церков і співпрацює з Українським лікарським товариством Австралії, з громадськими, жіночими та молодечими організаціями. Його головою є Леонид Денисенко, а генеральним секретарем і скарбником — Степан Смеречук.

Товариство "Відродження" зареєстроване в австралійському уряді як добродійно-допомогова організація. При Товаристві діє Лікарська служба, Науково-дослідна секція та Референтура молоді. Керуючись правилом: "Краще не допускати до хвороби, ніж з нею боротися", товариство "Відродження" й тепер служить суспільству як корисний приклад невживання шкідливих наркотиків та гартування сили духа і зберігання здоров'я тіла.

Членами "Відродження" є миряни і духовні особи різних українських віровизнань, національно-політичних поглядів та територіяльних походжень. Серед них панує повна щира братерська любов, сперта на засадах взаємопошани та християнської самопошани.

Крім корисної праці серед українців товариство "Відродження" веде широку діяльність на міжнародному форумі. Наприклад, голова "Відродження" Леонид Лисенко під час свого перебування в Нью-Йорку передав генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй петицію, яка закликає всі держави до спільної боротьби проти п'янства й алкоголізму. Світова Рада Здоров'я включила побажання петиції в свої постанови і рекомендації, що їх розіслано до всіх держав світу. Саме тепер "Відродження" робить посилені заходи, щоб заборонити вживання алкоголю на літаках і на летовищах та заступити ці шкідливі напої безалкогольними винами та пивами.

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ, ХРОНІКА

Григорій ГАГАРИН

ПОСІВ, ЖНИВА І УРОЖАЙ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР 1980 РОКУ В УКРАЇНІ ТА СРСР

Десята п'ятирічка була не дуже щедра для сільського господарства СРСР. Врожаї зернових культур 1977 та 1979 років були значно менші запланованих, що негативно відбилось на стані народного господарства взагалі. Сподівались вирівняти харчовий стан високим врожаєм 1980 року. Намічалось зібрати не менше 235 мільйонів тонн. Але несприятлива погода 1980 року поставила під сумнів здійснення цього. В європейській частині СРСР була надзвичайно пізня і холодна весна, що дуже затримала початок польових робіт. Це відбилось на зниженні врожайності ярих зернових культур. Частина озимих випала від вимерзання. Дощі в червні підвищували перспективу одержання доброго врожаю, але для його формування бракувало ще періоду сухої жаркої погоди — літо було холодне. В серпні — під час жнив — на великих обшарах СРСР йшли затяжні дощі. В головних районах виробництва зерна кількість опадів тільки за один тиждень у два рази перевищувала місячну норму. В Україні, на Північному Кавказі, в Західному Сибіру та в Північному Казахстані від злив і гураганних вітрів вилягли хліби.

Українські хлібороби мали виростити в 1980 році 53 мільйони тонн зерна, тобто на три мільйони тонн більше, ніж вимагалось за планом. Під зернові культури було виділено 17,7 мільйонів гектарів. Основну увагу звернено на підвищення врожайності озимих зернових культур, під якими засіяно понад 10 мільйонів гектарів. Під посів внесено більше ніж коли — органічних і мінеральних добрив. Біля трьох мільйонів га розміщено на площах по безплужному обробітку ґрунту. В ґрунт лягло першокласне зерно найкращих сортів пшениці інтенсивного типу. Осінній посів переведено в більш-менш оптимальні строки. Розвиток рослин відбувався при сприятливих умовах тепла і вологи. Але в кінці жовтня 1979 року температура повітря різко знизилась, на півночі України випав сніг і — за виключенням півдня — на десять днів раніш середніх багаторічних строків — припинилась вегетація озимих. Рослини пізніх строків посіву не встигли добре розвинути. Зимові місяці чергувались періодами морозів і відлиг. У деяких областях України перезимовування озимих зернових проходило при значних коливаннях температури, що іноді знижувалось до критичних відміток. Це відбилось на якості посівів. Великого вимерзання озимих посівів не було, але площ зі зрідженими і слабо розвиненими рослинами було досить. На таких посівах переведено відповідні агротехнічні захо-

ди для їх покращання. Повсюдно внесено підкор-
млення.

Ярими зерновими культурами плянувалось за-
сіяти понад 7 млн. гектарів. Хлібороби піднесли
зяб, заготовили достатню кількість насіння —
90% якого було доведено до посівних кондицій
першої класи державного стандарту. Велику ува-
гу звернено на посів кукурудзи на зерно — 380
тисяч гектарів якої треба було вирощувати інду-
стріальним методом. Також плянувалось розши-
рити посіви круп'яних культур — у країні від-
чувається недостача гречаних круп і пшона.

Прохолодна погода в березні та значний сніж-
ний покрив на більшій частині республіки, який
в деяких областях досяг 30 сантиметрів, — від-
сунули строки посіву; хлібороби вийшли в поле
на півмісяця пізніше як звичайно. В перших чи-
слах квітня потепліло, але 6-8-го квітня знову
похолодало: вночі температура повітря колива-
лась від 1 до мінус 9 градусів, а в низці північних
і східних районів було від 10 до 18 градусів мо-
розу. Повсюдно відмічено опади. Все ж, з кож-
ним днем ширився фронт польових робіт. Осимі
поновляли вегетацію і кустились, а в Криму вони
увійшли в "трубку". В кінці квітня на півдні та
південному сході йшов посів. Травень був холо-
дний з приморозками та затяжними дощами. Але
на початку місяця сіяла практично вся Україна.
В кінці другої декади закінчено посів ранніх ко-
лосових, — продовжували сіяти кукурудзу.

До червня в Україні в основному закінчено
посів, який проведено в добре підготовлений
грунт. Кукурудзи на зерно посіяно понад 2,2 млн.
га, гречки — понад 350 тисяч га.

У першій декаді червня на всій території Укра-
їни пройшли великі дощі. У Львівській, Терно-
пільській, Івано-Франківській, Черкаській, Кірово-
градській, Полтавській та Дніпропетровській об-
ластях сума опадів склала 100-120 міліметрів. На
протязі другої декади в центральних районах
республіки колосилась пшениця; на півдні вона
квітнула, там же почалось колосіння ярого яч-
меню. Тепла погода і достатня уволоженість
грунту в червні сприяли росту і формуванню
врожаю зернових культур. В останніх числах
червня розпочались жнива — в Кримській та
Одеській областях комбайни вийшли косити ози-
мий ячмінь. З початком жнив температура пові-
тря різко знизилась, повсюдно пройшли зливні
дощі з грозовицями. В першій декаді липня було
тепло — вдень до 30, а на південному сході до
36 градусів. Але з 11 липня в більшості областей
(крім південного сходу) почалось похолодання
з дощами, які викликали вилягання озимих. На
той час у центральних і південно-східних областях
озимі досягли воскової стиглості зерна, на пів-
дні — повної. Молочна стиглість ярих зернових
відмічена в деяких південних областях. У греч-
ки повсюдно йшло квітвання, формування та
налив зерна; на південному сході йшло виметання
мітелок у проса. В західній частині України ви-
стигання ярих зернових запізнювалось на 5-7
днів. У другій декаді липня тепло і порівняно
сухо було в південних і східних областях, на

решті території перепадали дощі. В середині
липня в південних районах йшли масові жнива
і до кінця місяця хліба були вже скошені на шо-
стому мільйоні гектарів — 35% посіву; валки піді-
брані з-понад половини цієї площі.

У республіці діяло 14 тисяч збирально-
транспортних комплексів. На полях працювали
93 тисячі зернозбиральних комбайнів та до 30
тисяч жниварок. Три чверті комбайнів були по-
крашених конструкцій марки "Колос" і "Жнива".
Велика частина збиральних машин була налаго-
джена на косіння виляглих посівів. Вживано
"вахтовий" метод водіння комбайнів, який поля-
гав в укомплектуванні їх двома рівноцінними
за кваліфікацією екіпажами (по два механізато-
ри), що змінювались кожні чотири години. Це
дозволяло тримати комбайни в праці по 22-24

До першого серпня в жнива включилась вся
Україна: хліба були скошені на 8,2 млн. га —
56% посіву; понад 5,5 млн. га обмолочено. Крім
заходу — кукурудза квітнула повсюдно. На пів-
дні і сході вистигла гречка. Просо утворювало
зерно. До кінця першої декади серпня хліба бу-
ли скошені на 10 млн. га — три чверті валків
обмолочено. Крим закінчив збирання, закінчува-
ли цю працю в Херсонській, Запорізькій та Дні-
пропетровській областях. У другій і третій декаді
серпня було прохолодно; йшли дощі, часом град
з поривистим, а то й гураганим вітром. Умови
для жнив були найгірші. В наслідок довготрива-
лих дощів у Львівській області водою, що ви-
йшла з берегів, була затоплена велика територія
землі з 79 селами на ній. Цю повінь завдала ве-
лику шкоду сільському господарству цього
району.

До 1-го вересня хліба були скошені на 14 млн.
га. Отже, на полях в основному залишилися
круп'яні культури та кукурудза на зерно, яка в
південних і центральних областях досягла воско-
вої стиглості зерна. Погода в вересні була нор-
мальна: в першій декаді тепло, у другій і третій
— прохолодно і холодно. На півдні, сході і заході
перепадали дощі. Продовжувались косіння проса.

У першій та другій декаді жовтня перепадали
дощі; у більшій частині третьої — було тепло,
що сприяло переведенню польових робіт. На 16
жовтня — зернові культури (по всьому СРСР)
були скошені на 115,9 млн. га — 94% до плану;
з них обмолочено — 114,8 млн. га — 99,1% ско-
шеного. На більшій частині євр. території СРСР
декадна температура кінця жовтня була близькою
до норми. В південних районах йшли дощі, в пів-
нічних — випадав мокрий сніг і сніг. На півночі
СРСР утворився сніжний покрив. 2-3 листопада
в південно-західних і південно-східних областях
України випадав сніг. Отже, деяка частина зер-
нових підпала під сніг.

Жнива 1980 року були не легкі. Нестійка з
весни погода затигнула посів і жнива. Косити
хліба було важко: серед посівів були високорос-
лі і низькорослі, вилягли та різноярусні — пше-
ниця з підсівом ячменю, що нерівномірно висти-
гали. Через пізні жнива — строки робіт були
дуже ущільнені. В південні райони, де жнива роз-

почались значно раніше, були направлені з північних і західних — тисячі комбайнерів, автомобілів з водіями. Господарствам допомагали також промислові підприємства, що мали робітників з кваліфікацією трактористів і шоферів. Допомогало і населення міст.

Як і кожного року — посів і жнива не пройшли без недоліків. Головні з них — недостача зернокомбайнів, спеціалізованих автомобілів, запасних частин; не повсюдно добре організовані механізовані токи по очищенню зерна. Недостача зерносховища, ще багато поганих доріг. Обмаль і плінність механізаторів тощо.

За даними Центрального Статистичного Управління (ЦСУ) СРСР (*Сельская жизнь*, від 24 січня 1981 року) — валовий збір зерна в Радянському Союзі (разом з Україною) склав 189,2 мільйонів тонн; пшениці зібрано — 98,1 млн. тонн, жита — 10,2 млн. т., кукурудзи — 9,7 млн. т., зернобобових культур — 6,4 млн. т., рижу — 2,8 млн. тонн. Урожай зерна 1980 року був на 10 мільйонів тонн більше урожаю 1979 року, але на 45,8 млн. тонн менше заплановано і на стільки ж менше рекордного 1978 року. З Союзних республік найбільшого успіху досяг Казахстан. Хлібороби цієї республіки в четвертий раз за десяти п'ятрічку продали державі понад один мільярд пудів зерна (16,4 млн. тонн).

На жаль, в повідомленні ЦСУ не згадано про валовий збір зерна в Україні. Подані лише три українські області — Ворошиловградська, Дніпропетровська та Харківська, що перевищили план продажу зерна державі. В цих областях був досить добрий врожай зернових — намолочували по 30-40 і більше центнерів зерна з гектара. Але в інших областях (особливо на півночі і заході) урожай зернових був значно менший. У повідомленні ТАСС (*Сельская жизнь*, від 31 січня 1981 року) вказано, що валовий збір зерна в РРФСР (Росія) в 1980 році склав 105 мільйонів тонн. У Казахстані врожай був нижче минулого року і дорівнював 25-30 млн. тонн. Припускаємо, що інші радянські республіки (без України) зібрили — як і в минулому році (1979) біля 18 млн. тонн. Таким чином, на долю України залишається 36-38 мільйонів тонн валового збору зерна. Звичайно, це є припущення. Дійсну офіційну цифру врожаю можна буде дістати в статистичних збірниках "Народне господарство СРСР в 1980 році" та "Народне господарство Української РСР в 1980 році".

У 1978 році в Україні вирощено рекордний врожай зерна — 50,6 млн. тонн, а в 1979 році — через несприятливу погоду — найменший — біля 34 мільйонів тонн. Треба зазначити, що ЦСУ СРСР у своїх повідомленнях подає вагу сирого недоочищеного зерна (вороха), що є мінімум на 10% важче від доведеного до належних кондицій.

УТОЧНЕННЯ

Бабуся спитала онука:

— Чому в тебе з історії трійка? Як я вчилася в школі, у мене з історії були п'ятірки.

— Так тоді ж історія була коротша, — відповідь онук.

Мар'ян ДАЛЬНИЙ

СТРАШНА Й НЕОБХІДНА КНИЖКА

THE OTHER HOLOCAUST: MANY CIRCLES OF HELL, by Bohdan Wytwycky. Washington, D. C., The Novak Report, 1980. 95 p.

Два роки тому почав виходити у Вашингтоні англomовний щомісячник "Рапорт Новака", присвячений в основному інтересам слов'янських етнічних груп у США. Видає його американський науковець словацького походження Михайло Новак. Головні завдання, які ставить перед собою професор Новак з'ясовані в його окремому заклику, що надрукований у цьому ж числі "Нових днів". Тут мене цікавить лиш перша книжка, яку видав минулого року "Рапорт Новака", а саме книжка Богдана Витвицького п. н. "Інший голокост — багато кругів пекла", що вийшла, очевидно, англійською мовою.

Ця невелика розміром книжка (всього 95 сторінок друку) заслуговує під кожним оглядом на велику рецензійну статтю. Але поки в наших умовах озветься котрийсь кваліфікований рецензент, я почувуюся до обов'язку передати читачам бодай найсуттєвіші свої враження від прочитання цієї страшної книжки. А також спробую запропонувати деякі практичні висновки.

Треба сказати, що книжка д-ра Богдана Витвицького призначена в першу чергу для американських та інших англomовних читачів, які читали й чули тільки про один голокост: той, що в ньому згинувло під час Другої світової війни коло шість мільйонів переважно невинних європейських євреїв. З якихось неясних причин, дотепер в англomовних книжках і газетах наświetлювано той страшний злочин так, що хоч його заініціювали німецькі нацисти, проте виконавцями злочину були, мовляв, балтійці, поляки й українці. Навіть якщо не відкидати факту, що в поголовному винищуванні євреїв німецькі нацисти використовували й збаламучені чи несвідомі елементи з-поміж балтійців, поляків і українців (як зрештою використовували й єврейську поліцію), то все ж таки це дуже несправедливо й боляче робити поляків чи українців майже головними винуватцями єврейського голокосту.

Велика заслуга Богдана Витвицького полягає в тому, що він у своїй книжці, мабуть, уперше показав американцям і взагалі англomовним читачам *інший голокост*, голокост у якому побіч шістьох мільйонів євреїв згинувло 9-10 мільйонів інших жертв, зокрема українців, поляків, білорусів і циган. Хоч у книжці д-ра Витвицького мало є такого, чого не знали б або не мусили б знати ті з нас, що пережили ці страшні події особисто, проте, запевняю, що ця праця справить і на них потрясаюче враження.

Тяжко сказати, в чому саме сила і переконливість "Іншого голокосту". Можливо, в тому, що автор зумів з величезних ресурсів вибрати, впорядкувати і втиснути в малі рамки книжки най-

основніше. А, може, в тому, що він написав її виходячи не з політичних (і навіть не з суходо-наукових) позицій, а з чисто людських. Мені тим часом не доводилось читати жадного українського відгуку на "Інший голокост" д-ра Витвицького. Зате всі чужі голоси, які я читав, оцінюють працю Витвицького дуже високо.

Передмову до "Іншого голокосту" написав рабін Сеймор Сіген з Єврейської теологічної семінарії в США. Він пише: "...Ми все ще не можемо зрозуміти вповні, як людські істоти могли зумисне, з холодним плянуванням, спалювати й нищити в газових печах мільйони людей... а ввечері, після такої праці, слухати Баха і читати поезію... Чейже жертви були такі ж люди, як ми, наші матері, наші діти... На гірке запитання: чому? — ніколи не можна буде відповісти з певністю. Історії, що описують голокост, показують, яка крихта і тоненька є плівка любови й людяности, що обгортає зло в людському серці... Але є братерство в стражданні. Праця д-ра Витвицького допомагає творити таке братерство. Память і відповідальність ставлять нас під спільну команду: Памятай! Не забудь! Ніколи більше!"

"Я неодмінно схвалюю цей документ, що є об'єктивний, згідний з фактами і заслуговує на якнайширше розповсюдження", — пише професор Джакоб Нойсер.

"Д-р Витвицький дав нам піонерську працю. досить солідну й провокативну для того, щоб дати стимул дальшим дослідям, які розкрили б повністю цю досі нерозказану історію", — пише Роберт Бевм у "Католік твін ціркл" (Лос Анджелес). А Селлі Босс висловила про книжку Богдана Витвицького на сторінках польської паризької "Культури" (за жовтень 1980) так:

"...Вона нечувано важлива. Факти про долю нежидівських жертв нацизму в Сполучених Штатах майже невідомі. Дев'ять з десяти американців, яких запитали б, що діялось з поляками під час другої світової війни, правдоподібно відповіли б: "Допомагали нацистам винищувати жидів. Пара осіб напевно відповіла б, що поляки заїніціювали винищення жидів"...

Книжка Витвицького є першою спробою розбиття цих стандартів і введення етнічного (слов'янського, польського, українського, білоруського) пункту бачення до тієї великої зрізничкованости поглядів, що з них складається американська демократія... Введення в американську свідомість знання про те, що поляки, українці і білоруси спільно втратили десять мільйонів громадян, безсумнівно змінило б ставлення більшости американців до слов'янських етнічних меншин і послабило б часто несвідому дискримінаційну практику, застосовувану до цих меншин. Вплив цієї книжки буде дуже додатній, якщо етнічні групи візьмуться за її популяризацію, писатимуть про неї і поширять її в бібліотеках".

На кінець зачитую й автора, бо думки його часто не дають спокою й мені: "Мало є англійських книжок, присвячених в основному нацистському голокості у відношенні до циган, поляків, українців, білорусів та інших. Автобіографічних матеріалів, щоденників і подібних праць є ще менше.

Чому? Чи слов'яни й цигани пишуть так мало про цей кривавий епізод у їхній історії тому, що втратили свої літературні еліти? Чи через брак урбаністичних, високоосвічених і досвідчених кадрів, що вміли б дати багатий формальний літературний вислів своєму колективному досвідові? Чи, може, слов'яни більш схильні реагувати на страждання з тією стоїчною тихою резигнацією, одним з продуктів якої є нехить висловлювати свої болючі і страшні переживання? Я не знаю... Мета цього короткого звіту — дати стимул до писання іншим, дати волю пам'яті, щоб закінчилась мовчанка. Мучеників не можна мучити й далі..."

На жаль, ураховуючи те, що висловив виче автор про наш характер, можна сумніватися чи його заклик знайде належний відгук. Передбачаю, що дехто навіть скаже: ну й навіщо взагалі згадувати ті далекі й страшні часи". Але хіба ж ми досить говорили й писали про них тоді, коли вони були ще близькі? У книжці Витвицького один короткий розділ присвячений виключно Україні під німецькою окупацією. Я дуже бажав би, щоб хтось переклав той розділ українською мовою для "Нових днів". Це багатюще джерело страхливих фактів, яких ми, здебільш, не знали і не хотіли знати.

Наприклад, в одному місці автор згадує про Янівський концентраційний табір, що був розташований на північному передмісті Львова. Відбуваючи в тій околиці влітку 1942 року студентську "практику" в "Будівельній Службі" (проклятий "Бавдінст"!), ми часто бачили здалеку якихсь озброєних людей, бачили якихсь людей під конвоєм, чули часті кулеметні черги і окремі постріли. Але не пригадую, щоб хоч раз виникла серед нас дискусія на тему, що це за табір, кого і за що там тримають, хто ця сторожа і що означають кулеметні черги серед білого дня? Для нас це був "чужий" і "далекий світ". Соромно, але щойно з книжки Витвицького я довідався, що це був один з найбільших в Україні німецьких концтаборів, у якому згинуло понад 200.000 моїх земляків.

Наші дискусії в той час були або абстрактні, або про наш власний "концентрак", про блящиць, серед яких доведеться знову спати, про голодні пайки і про муштру-знущання від наших рідних уніформованих мучителів садистів. Ох, і як ми їх тоді ненавиділи! Але досить було вийти з "Бавдінсту" і забулась їхня "ка'єра", хоч з таким характером вони мусили високо вилізти в гієрархії Комуністичної партії України (якщо залишилися там) або в організаціях визвольного фронту (якщо опинилися тут). Їхнього перебування в якихсь бідних, опозиційних і "менш патріотичних" групах я собі не уявляв. Але й шукати їхніх прізвищ у різних списках я також не збираюся (дечий вже й забув). Ні, що не кажіть, а таки бракує нам єврейської впертости і настирливости.

Тому можна припустити, що невелика книжка Богдана Витвицького "Інший голокост" залишиться ще на довгий час чи не єдиною об'єктивною книжкою про нацистські злочини, доконані над різними східноєвропейськими слов'янськими народами. І цим вона особливо важлива. Треба сподіватись, що сам автор, зібравши такий вели-

кий документальний матеріал і попрацювавши над цією важливою темою, поширить друге видання бодай вдвічі. При чому й виправить деякі дрібні недогляди, як ось карту на 15-ій сторінці, де Східню Прусію зараховано до територій насильно включених у склад Райху чи брак посилань на джерела в багатьох непрямо цитатах. У цього роду публікаціях дуже важливими документами є також ілюстрації, яких у першому виданні, на жаль, немає.

Домагайтеся цієї книжки в усіх бібліотеках. Якщо маєте знайомих учителів історії чи професорів суспільних наук, запропонуйте їм, щоб включили книжку Богдана Витвицького в список обов'язкової лектури на своїх курсах. Вкінці, якщо маєте англомовних сусідів, приятелів і неприємливих, які псують вам нерви твердженням, що українці тільки те й робили, що "допомагали нацистам винищувати євреїв", — подаруйте їм книжку Богдана Витвицького і вони скоріше або пізніше попросять вибачення.

Книжка з пересилкою коштує 5.95 ам. дол. Ті, що замовляють 20 прим. або більше, платять по 3.50 дол. плюс кошт пересилки. Замовляти цю книжку можна на адресу:

The Novak Report
918 F. Street, N. W., Suite 410
Washington, D. C. 20004, USA

Михайло ГАВА

ПАНОРАМА КУЛЬТУРНИХ НОВИН

■ На відомій канадській радіопрограмі СБС "Гільморс Альбумс", яка передається по всій Канаді і північній частині США, 3-4 січня ц.р. передавали співи Йосипа Гошуляка з його попередніх записів. Керівник програми Глід Гільмор, відомий у музичному світі як рецензент класичних платівок і колюмніст часопису "Торонто Стар", коментуючи пісні і їх виконавця, висловив гідні уваги слова: "Йосип Гошуляк — українського походження канадець, це зірка з багатим і розгалуженим голосом, досить великим, щоб заповнити будь-які оперні сцени світу. Голос його на абсолютній висоті... Він відбув недавно тріумфальне концертне турне по своїй батьківщині України".

При нагоді цієї хроніки слід сказати, що це вже не вперше голос Гошуляка звучить по радіо й на телевізійних програмах Канади, де професіонали оцінюють добіру українську пісню і виконавців.

Але сумно й досадно стає, коли на адреси цих програм відгукуються чужинці, а наші "не мають часу".

■ У минулому році, на музичному ринку несподівано появилася цінна платівка терцету "Ма-

реничів", якою зацікавилися любителі мистецтва і яку зразу розкуплено. Хоч знамените тріо вже відсвяткувало п'ятиріччя мистецької праці — вістки про них надто скупі. Їх приймають за "російських артистів, які співають українською мовою".

Щоб розвіяти неправдиві погослки про цей унікальний ансамбль, у наступному числі подамо про Мареничів окрему статтю.

■ За останніх 10 років тричі довелось мені побувати в Польщі і хоч частково познайомитися з культурним життям наших поселенців, які проживають в різних областях польської держави. Найглибше закарбувався у пам'яті "Кошалінський фестиваль" і прекрасний хор "Журавлі". Після восьмирічного існування хор зробив фонографічний запис і осінню появилася його перша платівка.

Виступи "Журавлі" отримали фахові рецензії не тільки польських музичних критиків, але й в Україні та інших країнах, де проживають українці.

Платівка (яку не легко купити в Канаді) має дванадцять пісень, між якими вирізняються особливі "Херувимська ч. 7", "Виростеш ти, сину", "Ой там за Дунаєм" і "Гайдамацький марш".

Наполеглива праця хористів і художнього керівника Ярослава Полянського запевняє хоріві дальші творчі успіхи й, можливо, гастролі в Америку та Канаду. Про цей заслужений хор буде окрема стаття в "Нових днях".

■ Колекції хороших пластинок збагачено в цьому році добрим записом і виконанням хору "Веснівка", з яким наполегливо в Торонто працює Галина Квітка-Кондрацька. Вартість цього молодечого дівочого хору відзначено на Третньому національному конкурсі хорів (спонсор СіБіСі), де хор отримав другу нагороду.

Вручення нагороди відбудеться на концерті "Веснівки" 1-го березня, а 20-го березня хор виїде з концертами до Англії.

■ Ще п'ять літ тому Дмитро Гнатюк більш промовляв до шанувальників пісні своїм голосом і мало хто знав, що цей уславлений артист став студентом режисерського факультету Інституту театального мистецтва ім. Карпенка-Карого.

Свою дипломну роботу закінчив постановкою опери "Князь Ігор" О. Бородіна. Переключившись на режисерську працю, Гнатюк багато уваги приділяє тепер опері С. Гулака-Артемівського "Запорожець за Дунаєм".

Протягом довгого часу "Запорожець за Дунаєм" вирішувався режисерами як комічна музична вистава. Всі герої, окрім головних — Одарки й Карася — відходили на другий плян. Та коли вдумливо прочитати партитуру, глибше ознайомитися з історичними подіями, яких торкається сюжет опери, то переконаєшся, що твір С. Гулака-Артемівського ставить серйозні проблеми, та несе в собі високе звучання патріотизму і любови до рідної землі України. Взявшись

за нову постановку цієї перлини української клясичної музики, Дмитро Гнатюк трактує оперу саме в такому пляні.

Ходять чутки, що після "Запорожця за Дунаєм" Дмитро Гнатюк пічне працювати над оперою П. Чайковського "Мазепа".

■ В Україні, а зокрема в місті Києві з захопленням кожночасно вітає публіка виступи молодого співака Анатолія Кочергу. Після закінчення Погребищанської середньої школи вступив на диригентсько-хорове відділення Вінницького музичного училища ім. Миколи Леонтовича. Через два роки його рекомендували до Київської консерваторії.

У 1971 р. на Всесоюзному конкурсі молодих студентів вокалістів отримав перше місце і зразу прийняли його до Державного академічного театру опери та балету ім. Тараса Шевченка. Популярність принесла йому виступи в багатьох оперних ролях. Анатолій Кочерга наслідує традиції італійського бельканто. Критики й музикознавці Франції, Канади, Румунії, Югославії, Італії, Іспанії, Чехословаччини, Фінляндії і Болгарії відзначають силу й легкість звучання його голосу, дуже добру техніку співу, глибину психологічного розкриття образу. Шкода, що його побут у Канаді був дуже короткий і не було змоги почути його на великих сценах міста Торонто.

■ Недавно повернулася з Японії делегація українських мистців для культурних зв'язків з чужими країнами, яку запросив японський комітет, що для цієї цілі приїжджав до Києва. У дванадцяти містах відбувалися успішні концерти й мистецькі виставки художників акварелі, графіки, декоративного розпису та дитячого малюнку. Українське вокальне мистецтво представляли співаки — народній артист Анатолій Кочерга, заслужена артистка Лідія Забіляста, піяніст заслужений артист Євген Ржанов (усі троє з Києва), львівське тріо бандуристок у складі Олени та Оксани Герасименко і Ольги Войтович.

■ Колектив Київського театру опери та балету ім. Т. Шевченка поповнився молодою співачкою Лідією Кондрашевською. Ліда (виняткової краси колоратурне сопрано) народилася на Поліссі, в селі Гута Костопільського району Рівенської області. 1971 року вступила до Львівської консерваторії ім. Миколи Лисенка. Прекрасний голос і яскраве обдарування привернуло увагу відомого композитора Анатолія Кос-Анатольського. Вчителькою Ліди стала славетна Марія Байко. У 1975 році А. Кос-Анатольський написав спеціально для Ліди пісню "Коли відлітають лелеки" на власні слова:

Коли восени відлітають лелеки
Із рідних сторін на чужину,
Я мрію завжди про країну далеку,
Про землю батьків — Україну.

■ Київське видавництво "Музична Україна" випустило нову цінну працю — музичний календар.

До першого випуску — "Твій друг музика" — увійшли короткі біографії відомих композиторів, співаків, музикознавців, а також діячів музичного мистецтва і режисера визначних опер балетів.

■ Видавництво "Музична Україна" випустило посібник для дитячих музичних шкіл "Українська музична література" С. Лісецького.

Перший розділ розповідає про найголовніші народно-лісенні жанри: від найдавніших колядок, щедрівок, веснянок, купальських, обжинкових і весільних пісень та плачів — до пізніших дум, історичних, ліричних, танцювальних та жартівливих пісень.

У розділі "українська масова пісня" подано твори П. Козицького, М. Вериківського, Ф. Попадича, В. Верховинця, Л. Ревуцького, П. Майбороди, А. Кос-Анатольського, І. Шамо, О. Білаша та інших українських композиторів. Ця книга написана цікаво, з глибокою любов'ю до предмету. С. Лісецький зробив гарний внесок в українську музичну педагогіку.

■ Напередодні річниці з дня народження Тараса Шевченка українським мистцям, які домоглися найкращих здобутків у літературі, образотворчому мистецтві, журналістиці, архітектурі присуджується Республіканська Державна премія ім. Т. Г. Шевченка. На цю високу нагороду в 1981 році висунуто, між іншими, кандидатури Євгена Гуцала (за книгу оповідань "Полювання з гончим псом") і Ліни Костенко (за історичний роман "Маруся Чурай"). У ділянці публіцистики нагороду отримає, правдоподібно, Віталій Коротич за "Кубатуру яйця" і "Побачити з близька".

Із скульпторів висунуто народного майстра Василя Скопича та мініатюриста Миколу Сядристого. Від Спілки композиторів пропонують відзначити Мирослава Скорика і Юлія Мейтуса. Від редколегії журналу "Український театр" артистку Аду Роговцеву, яка створила на сцені Київського драматичного театру ім. Лесі Українки багато яскравих образів.

■ У місті Торонто появилось багато статей і заміток про працю "Вільного театру", в якому ставили п'єси канадського драматурга українського роду Тадея Гелея. Ішли п'єси "Після похорону баби" та "Солодкі й квасні огірки". Режисер — Любомир Микитюк.

■ Осінню минулого року "Нові дні" інформували про створення нового "Українського фестивального ансамблю танцю". Виступи ансамблю відбулися в Торонто, Кінгстоні, Гамільтоні та ряді інших міст Канади і Америки. Хоч і були недоліки, зокрема в синхронізації музики й виконавців та оглушливе підсилення голосниками, все таки, програма була солідно опрацьована й мистецькому керівникові Миколі Жуковині належить за це подяка. Різноманітність у точках програми, опановані рухи танцюристів, вдалі жести і міміка свідчать, що Ансамбль має професійного мистецького керівника, який може задоволь-

нити найбільш вимогливу українську й чужу публіку.

Наполеглива праця танцюристів у підготовці до майбутніх виступів і намагання здібного музичного керівника Євгена Гончарука домогтись точної музичної синхронізації дають надію, що творчий ріст не зупиниться, а завершиться професійністю, чого їм щиро бажає публіка.

**
*

8000 НАУКОВЦІВ ПРОТИ РАДЯНСЬКИХ РЕПРЕСІЙ

Висилка провідного радянського дисидента й ученого Андрея Сахарова з Москви й переслідування радянською владою відомих правозахисників заставили багатьох навіть найліберальніших науковців Заходу змінити свою думку про СРСР і про потребу наукової співпраці з радянськими вченими. За останній рік понад вісім тисяч відомих західних науковців висловились на різних наукових форумах проти всякої наукової співпраці з СРСР до часу, поки радянська влада неперестане переслідувати дисидентів.

**
*

УКРАЇНСЬКИЙ ГАРВАРД І ЕДВАРД КАСИНЕЦЬ

З кінцем минулого року Едвард Касинець, бібліотекар, бібліограф і архіварюс Українського Наукового Інституту Гарвардського університету, перейшов до Каліфорнійського університету в Берклі на посаду бібліотекаря слов'янського відділу в головній бібліотеці цього великого університету.

Е Касинець залишився надалі дорадником для програми українських студій щодо розвитку потрєбних ресурсів і публікацій україніки та редактором огляду новоопублікованих книжок в англійському журналі УНІГУ.

**
*

МІЖНАРОДНИЙ КОДЕКС ЖУРНАЛІСТИЧНОЇ ЕТИКИ

Кільканадцять років тому один наш "вчений муж" захистив ув одному канадському університеті кандидатську працю на тему "Українська преса в Канаді". У своїй праці він поділив українських журналістів на "етичних" і "неетичних". При чому майже всі журналісти бандерівських поглядів попали в категорію "етичних", а журналісти революційно-демократичних поглядів — у категорію "неетичних".

Цей випадок пригадався при читанні про завзяті бої, які вже кілька років ведуться на форумі Юнеско. Радянський Союз домагається виразної постанови, що за працю журналістів відповідають безпосередньо уряди їхніх країн. А поки такої постанови не схвалено, комуністи підтримують пропозицію представників різних диктаторських режимів про потребу Міжнародного кодексу для журналістів, у якому було б сказано, що кожний журна-

ліст мусить мати дозвіл (ліцензію) від уряду на свою журналістичну працю.

Виглядає, що ця пропозиція отримає більшість голосів і представники демократичних країн (які захищають ідею свободи преси) будуть приневолені покинути Юнеско. **М. Даль.**

**
*

КИСЛИЙ СНІГ

В українській американській і канадській пресі можна досить часто зустріти вістки про значне зачистження повітря і річкових вод в Україні. Вину за це приписується звичайно "радянській" владі, бо на це ж вона і влада. На жаль, наша преса майже не згадує про загрозливе зачистження повітря, ґрунту і води в США та Канаді. А тим часом тут дійшло вже до того, що в більшості озер і річок отруєно або цілком знищено все водне життя, включно з рибою. У нас уже майже не падають нормальні дощі, а лиш "кислі дощі", пересичені сіркою і нітратною кислотами. Ще небезпечніше для здоров'я тварин, рослин і людини є "кислий сніг". У ньому акумулюються кислоти всю зиму, а на весні, як сніг топиться, раптом, насичують повітря, ґрунт і воду.

Звідки ж беруться ці кислі дощі та сніги? В основному з коминів індустрії, яка вживає як паливе вугілля. Домни однієї Інко в Садбері викидають кожного року в повітря 5.5 мільйонів тонн сульфатних двооксидів. Другим щодо величини зачистжувачем довкілля в Онтаріо є Онтарійська Гідроелектрична корпорація.

Під натиском наукових і громадських груп онтарійський і канадський уряди вже розпочали заходи для дуже коштовного очищення довкілля. На жаль, без тісної співпраці з урядом США ці заходи не матимуть повного успіху. А тим часом адміністрація президента Регена є проти збільшення витрат на очищення довкілля. Виглядає, що на некіслі дощі і сніги та краще самопочування доведеться ще довго ждати. **М. О.**

**
*

ВОДНІВІ БОМБИ ПРОТИ МЕТЕОРІВ

Американські науковці з НАСА пропонують встановити постійний нагляд над астероїдами, які випадково можуть упасти на Землю й цим спричинити небажаний вибух термо-нуклеарної війни або й затибель людства. Вони твердять, що зудар астероїда з Землею 65 мільйонів років тому довів до загибелі тодішній світ величезних динозаврів.

Науковці твердять, що динозаври не могли перешкодити такій катастрофі, але людина при сучасному розвитку технології може це легко зробити. За кількадесят мільйонів доларів можна встановити компютер та відповідну апаратуру для слідкування за астероїдами, які наближаються до Землі на небезпечну віддаль. Курс таких астероїдів можна змінити, висилаючи проти них водневу бомбу. Подібний експеримент можна зробити вже в 1985 році.

Ол. ШПИЛЬКА

Голодна Кутя

Співколядникові на Фонд Катедр Українознавства Вш. ред. Богданові Катамасєві присвячую.

Деякі американські соціологи ділять своє суспільство на дві частини: "гіверс" і "тейкерс" тобто таких, що люблять дати, поділитися, і тих, що воліють лише брати чи приймати.

Та сама лінія поділу, на гадку спостерігачів, стосується й до української громади. Можна сказати з певністю, що Михайло Лаврук належить до першої категорії, бо якщо б не належав, то його поштова скринька під час свят раптом не виповнилася б привітаними від різних організацій та інституцій, які наввипередки вітали його зі святами, бажали багато здоров'я, успіхів та, при цій нагоді, пригадували не забувати про потреби різних фондів, фронтів, проектів.

І Михайло, як і годиться людям першої категорії, розпроділяв "кожній свашці по ковбасці".

Ще перед появою першої зірки на його порозі з'являються перші колядники, другі, треті і так далі. І вони віншують його і родину — "і в коморі і в оборі" і серед різних побажань натякають на "грудочку кашки і кінчик ковбаски" для тих, що на фронті і в запілллі, в науці і в праці, старих і молодих, і тих, що на морі чи в дорозі перебувають.

Михайло Лаврук нікому не відмовляє. Для нього всі заслуговують на підтримку і "кінчик ковбаски". Йому не важливо як та Україна "вибухне" — мирно чи революційно, аби якось вибухнула і рідного його села та родини не ушкодила. Він дає, і цим ніколи не хвалиться. Після свят де-не-де його згадають у списках жертводавців, інколи вишлють посвідку, подяку, дехто ще звернеться у випадках "наглих потреб", а так — до наступного сезону про Михайла ніби й світ забув.

Але він не нарікає. Навпаки, йому здається, що всі ці усні й письмові побажання таки здійснюються і тримають його та родину при здоров'ї та достатках і в коморі, і в оборі.

Оце запросив він мене і кількох старих приятелів на "голодну кутю". Важко назвати її голодною, коли на столі і борщ (з грибами), і холодець (із риби), і вареники (мученики), і голубці, і кутя, і узвар і, хай нововідроджене Товариство "Відродження" вибачає — якась "цілюща" невідомого приготування. І свічка, і змовили "Отче Наш", і облегли стіл, і — розговорились.

Най Бог простить, — почав звичайно не бала-

кучий господар. — Я ніколи не був проти релігії, ні православної, ані тих, що за чи проти патріархату. Але церковні справи у нас пішли задалеко: у Римі — катедра, у Чикаго — дві на одному блюці. Одна для старокалендарників, друга для сторонників нового календаря і нових реформ. У Бавнд Бруці будують катедру, у Нью-Йорку будують за три мільйони, у Вашингтоні зводять катедру, у французькому Люрді (де ні одного українця) будують катедру... Для кого? Французів?... Тепер оце, кажуть, у Гарварді аж три катедри заходилися будувати!...

— Почекай, Михасе! — хотів щось пояснити йому сусід Марко Кулинич, але господар його попередив:

— Не перебивай!

І справді, господареві у його хаті перешкоджати не годиться.

— Для чого, — продовжував він — ті три катедри?... І хто буде у них молитися? Най уже буде одна для католиків, друга для православних, а третя?... Бабтистам?... Краще всі ці гроші обернути на українські студії у Гарварді, щоб допомогти тому, — дай йому, Боже, здоров'я — Прицакові книжки про Україну видрукувати, аби нас "рашенами" перестали називати... Та старому Кубійовичу енциклопедію викінчити... Бігме, Боже!...

Скінчивши, господар перевів присутніх своїм лагідним поглядом, немов запитував: "чи маю я рацію?..."

Не зважаючи на можливість деяких неістотних поправок, усі мовчали, що означало згоду.

— Тоді заколядуємо?... — запитався він і розпочав "Бог Предвічний".

Коляду було чути не лише у хаті, але у коморі й на оборі!...

VILLAGE DELI

СМАЧНІ М'ЯСНІ ВИРОБИ

фірми

СЕМИГЕНА

Крамниця на розі вулиць
Бересфорд і Блур Зах. в Торонті

Власник

ПЕТРО СТЕПУРА

258 BERESFORD AVE. — TORONTO, ONT.

УКРАЇНА І ОЛІМПІАДА

Бачу, що "Нові дні", як і чимало іншої преси на еміграції, піддалися спокусі і, "повіривши на слово", передрукували частину репортажу "Смолоскипа" про Султана Рахманова в минулорічному грудневому числі.

Як цілий репортаж, так і уривок, надрукований в "Нових днях", рясніє півправами, неточностями та сумнівної достовірності припущеннями.

Вірю, що більшість читачів читала цілий репортаж і тому буду говорити про репортаж у цілому.

Незрозуміло, чому автори репортажу вирішили міняти відомі факти та біографічні дані... Спортсмени України мають такі величезні та реальні успіхи на олімпійських змаганнях, що не мусить виникати потреба підтасовувати факти та творити малоправдоподібні легенди. Вірю, що автори статті зробили це несвідомо, просто безкритично поставились до сумнівної якості інформаційних джерел і тому хочу виправити кілька неточностей.

На початку статті автори твердять, що Сергій Фесенко здобув першу золоту медаль для Радянського Союзу під час московської олімпіади. Фактом є, що першу золоту медаль здобув О. Мелентєв, другу — радянські велосипедисти, третю — Канібек Осмонаєєв і лише четверту золоту медаль здобув С. Фесенко. Це, звичайно, у жодній мірі не зменшує досягнень Сергія і якби змагання зі стрільби відбувалось увечері, а плавання уранці — він дійсно був би першим чемпіоном минулорічної олімпіади. Першість Сергія полягає в тому, що в дисципліні плавання для чоловіків, він здобув перше "золото" для Радянського Союзу, так же, як колись львів'янин Прокопенко здобув перше "срібло".

Пишучи про Султана Рахманова, автори нарисували твердять, "що він знав... що двобій з росіянином В. Алексєєвим закордонна преса може інтерпретувати як двобій політичного характеру".

Тяжко собі уявити, щоб Султан, особисто знаючи Алексєєва, міг бути до такої степені непоінформованим і не знати, що Алексєєв вважає себе греком. Цього Алексєєв ніколи не ховав ані у себе дома, ані подорожуючи за кордоном. Має він також чимало друзів між американцями грецького походження і радо з ними слілкується при кожній нагоді. Хочу також додати, що на московській олімпіаді головними суперниками Рахманова були німець Гойзер та поляк Путковський. Та й взагалі, на мою думку, штангісти змагаються, на відміну від борців, не з своїми суперниками, а з земним тяжінням.

Але якщо автори шукали двоюбою за титул найсильнішої людини світу між українцем і росіянином, вони могли б це легко знайти в історії олімпійського руху, зокрема на олімпіаді в Токіо, де харків'янин Леонід Жаботинський переміг Юрія Власова. Але "бісова" преса чомусь не інтерпретувала цього "двоюбою" як політичну конфронтацію.

Та й на московській олімпіаді було багато дійсних, а не уявних поєдинків між українцями та росіянами. Взяти хоч би боротьбу у легкій атлетичній між полтавцем В. Кисельовим та А. Барішніковим.

Та це ще нічого, а погляньте на героїчні баталії

у гімнастиці, коли атлетка з Білорусії Неллі Кім та киянка Стелла Захарова змагались проти чотирьох росіян, або львів'янин Б. Макуц з вірменином Азаряпом вийшли на "бій" проти Андріянова, Діятина, Макрелова та Ткачева. Може не досить драматично?... Можна підсилити ефекти — поміняти національність Азаряпу та Неллі Кім, зробити з них росіян, як це зробили з Алексєєвим. Уявіть, який був би ефект — один проти п'яти...

Ще одна неточність. Усупереч твердженню авторів нарису, на Україні у спортивній пресі ще задовго перед олімпіадою повідомлялось, що С. Рахманов український спортсмен узбецької національності. Зрештою, виступав він також з великим успіхом і під українським прапором (очевидно, радянським, — Ред.) на VII-літній Спартакіаді народів СРСР. На Україні любителі спорту добре поінформовані в цих справах. Це представникам західної преси часто доводиться втовкмачувати в голови найелементарніші дані з біографій радянських спортсменів, як це робили Валерій Борзов у Мюнхені, Неллі Кім та Сашко Медведь у Монреалі та Султан Рахманов у Москві.

Під час перебігу олімпіади мені доводилось читати і столичну і обласну радянську пресу і мушу твердити, що успіхи спортсменів України були висвітлені досить широко.

Згідно з інформацією "Смолоскипа" спортсмени України здобули 15 золотих, 16 срібних і 10 бронзових медалей. Щось мені ця інформація видається навіть меншою, ніж півправа. Але дозвольте у цій справі зачитувати В. В. Щербичького, який сказав, що "спортсмени Радянської України завоювали в особистих та командних змаганнях Олімпіади **38 золотих, 19 срібних і 18 бронзових** олімпійських медалей".

Мені не зрозуміло для чого потрібно послуговуватись джерелами сумнівної якості, коли про таку спортову подію як Олімпіада є повна і точна офіційна інформація, включно з інформацією про успіхи та кількість медалей кожної союзної республіки, починаючи від гельсінкської олімпіади і кінчаючи московською.

На жаль, у нарисі "Смолоскипа" є більше недоречностей, але обмежусь на цьому.

Надіюсь, що моя дружня критика принесе позитивні наслідки і майбутні дописувачі на спортивну тематику та й взагалі про сьогодення України будуть ставитись більш критично до джерел, з яких вони черпають свої інформації.

Сергій ДЕМ'ЯНЕНКО

"Нові дні", на жаль, не мають свого спортивного редактора, який писав би на спортивні теми й перевіряв би факти. Тому "повірили на слово" "Смолоскигові" і "вірять на слово" п. Сергію Дем'яненкові. В обороні авторів "Смолоскипа" можемо сказати лиш те, що не так то легко виловити належні інформації про українських спортсменів з загального "радянського котьолка". Факт, що "суверенна" УРСР не має права виступати окремо навіть на олімпіадах, ображає національну гідність кожного українського патріота. — РЕД.

ХТО З НАС ФАНТАЗУЄ, П. ФЕДЕНКО?

В "Нових днях" за грудень м.р. був поміщений лист Панаса Феденка п. н. "Д-р Ю. Мовчан і інші", в якому вельмишановний професор закинув мені, що я не тільки не знаю "многих", як він пише, фактів літературної та політичної діяльності Вол. Винниченка, але що також має твердження, що я в свій час у Німеччині мав зустріч з ним, Феденком, було брехливе, "висмоктане з пальця", бо він, Феденко, в своєму житті мене "ніколи не зустрічав"...

Щодо першого закиду про те, що я не знаю "многих фактів" з політичної чи літературної діяльності такого велетня нашої літератури і політики, яким був Вол. Винниченко, то цього я зовсім не заперечую. Але хто інший може претендувати на 100-відсоткового знавця всіх фактів діяльності В. Винниченка? Дуже сумніваюся, чи і Ви, п. Феденко, можете вважати себе експертом з ділянки винниченкознавства. На conto своєї "оборони" я, однак, можу одно ствердити: хоч за останніх 30 років я написав чимало статей про В. Винниченка, але поки що ніхто не міг спростувати бодай одного факту, які я подавав у тих статтях.

Але гірше, коли вельмишановний професор і доктор намагається переконати читачів, що він у своєму житті мене "ніколи не бачив" і тому, розуміється, не міг сказати мені, що він ніколи не помістив би статті в своїй газеті про Винниченка будь-якого позитивного змісту.

Якби це я почув від когось іншого, я того іншого назвав би звичайним брехуном і на тому справа була б закінчена. Але коли таке обвинувачення висуває проти мене людина такого "патріаршого віку", до якого, слава Богу, дожив вельмишановний Панас Феденко, то в цьому я не бачу нічого дивного. Адже в такому віці багато (якщо не більшість) людей (пишу це на підставі власних лікарських спостережень) вже не тільки не можуть пригадати якоїсь там випадкової зустрічі понад 30-річної давності, але навіть не пам'ятають своєї дати народження чи імена своїх власних дітей.

Звичайно, юридично мені справді було б не легко довести, що я тоді справді мав балачку з п. Феденком: свідків, коли ми мали ту балачку в одній з кімнат Авгсбурзького ДП-табору, біля нас не було, як також не було і "тейп-рекорду" нашої "бесіди". Доведи тоді, що ти не осел, а корова! Єдине, що я тепер міг би запропонувати п. Феденкові — взяти нам обом популярний тепер т. зв. "ляй-детектор" — технічний прилад, за допомогою якого нібито можна виявити, хто бреше, а хто каже правду. ОК, докторе Феденко?

Нарешті, якщо йдеться про те, що п. Феденко дійсно "не твердив", що він ніколи не помістив би статті в своїй газеті про Винниченка будь-якого позитивного характеру, то чому він тоді це не довів, коли видавав газету "Наше життя"?

Прада, п. Феденко пише, що в збірнику "Наше слово" за 1971 рік була надрукована якась його стаття про Винниченка. На жаль, я не читав тієї

статті. Але якщо він у тій статті навіть дещо сказав позитивного про автора "Соняшної машини", то це він сказав аж 25 років після нашої балачки в Авгсбурзі. І якщо за цей час його погляди щодо Винниченка трохи змінилися, то за це треба його вітати і гратулювати за таку "смену век".

Юліан МОВЧАН

ВІДНОСНО РОЗШИРЕННЯ ТЕМАТИКИ ЖУРНАЛУ "НОВІ ДНІ"

У своїм зверненні до читачів "Пишіть українською мовою" (листопад 1980) редактор "Н. Д." скаржився, що ніхто не пише на наукові, політичні й релігійні теми.

Безперечно, культурні читачі привітали б появу тих матеріалів на сторінках "Н. Д.", але не слід забувати й про інші категорії читачів, від яких, до певної міри, також залежить саме існування журналу.

Нехай лиш відважиться редактор надрукувати статтю політичного опонента — хоч би вона була наймудріша — знайдуться десятки, а може й сотні передплатників, які відмовлять передплату. Ще інші виставлять пікети коло редакції, або й підпалять її.

Ще гіршого треба сподіватись у випадку релігійної та філософської "ересі". Тут відразу ж піднімуть революцію "авторитетні експерти" з "точними статистичними даними" (подібними до тих, які публікує "Правда"), мовляв, нас 99% і ми не будемо толерувати вільнодумства меншості!

Тут же вони вам скажуть: "Там, де віра, там не може бути примусу й терору". Чи в тому є якась правда — не треба навіть знати про Хрестові походи; варто лиш приглянутись до реакції сучасних батьків, чії діти закохалися в партнерів інших (християнських!) віровизнань.

Та обличчю скривджених закоханих, пригляньмося ближче до нашої широкореklamованої, декламованої, оспіваної християнської терпимости та демократичної принциповости.

Я не залазив у душу кожного українця, а інших способів обліку покищо немає, тому я не знаю, скільки серед нас є справжніх християн, скільки агностиків, атеїстів та лицемірів. Але я певний, що до тих 99% зачислено всіх членів політбюро, політруків, парторгів, комсоргів, кагебістів, сексотів та всіх вислужників диявола, бо інакше, навряд чи серед українців знайдеться понад 70% християн. А як врахувати ще еміграційних лицемірів, що показано впаде ще нижче. А що тих лицемірів дуже багато, то про це я таки знаю. Саме вони, удаючи з себе християн, розпинаються за чистоту християнських канонів (яких самі не знають!), а вийшовши за церковний поріг, "гнуть матом" у бога.

Я не є силенкіянин, але, як демократ, я вважаю, що демократичний друкований орган повинен трактувати всіх українців однаково, незалежно від того чи їх 99%, а чи лише 0,1%, бо для демократів не повинно бути пасинків, лише сини. Бо не біль-

шість, а буквально одиниці спричинилися до всіх наукових дослідів, винаходів, якими послуговується світ. У минулому християнська церква піддавала тих "сретиків" тортурам і живцем палила їх, але сьогодні навіть сам Папа послуговується їхніми здобутками. Лише наші "християни" видають себе побожнішими від Папи. Лише наші "демократи" перециголяли Вашингтона і затикають пельку меншості. Але на них треба зважати!

Ф. МИКОЛАЄНКО

А все таки можна (і треба!) писати цікаво та об'єктивно на різні теми, не ображаючи нічий по-чужавь. РЕД.

НАША "ВИНА І КАРА"

...Жалко, що деякі інші наші періодики містять мало, а то й зовсім не містять листів від своїх читачів.

З приємністю читаю в "Н. Д." гуморески п. Лесі Богуславець. У них — крім правдивого гумору — стільки свіжих, нових для мене слів, висловів і фраз (здебільшого розмовних), що я, читаючи їх, не розстаюся із "Словником української мови". (Ось приклади з останньої гуморески: паняти, вгломнитися, оклигати, телесуватися.

Окрім того, гуморески п. Богуславець — справжня скарбниця народних побутових прислів'їв і приказок, дощепних, влучних і придатних на кожну потребу і ситуацію. Спасибі їй за те, а Вам за вмискування її писань.

Анатоль Вовк
Лейк Гейвен, США

П. С. Частим співробітником "Н. Д." був проф. В. Чапленко. Минулого року йому сповнилося 80 років життя, але чомусь про те не бачив я жодної згадки в журналі.

За надрукування статті голови Винниченківської комісії Гр. Костюка "Вимушений коментар" — проф. В. Чапленко покарав нас забороною відзначати його 80-ліття. Вітаємо його в цьому числі з 81-им роком творчого життя. РЕД.

ЧИ МОСКВА ВИЗНАЄ УКЦЕРКВУ?

У квітневому числі "Нових днів" за 1978 рік у статті редактора "За український шлях до Бога" була така пересторога: "Якщо більшість українських католицьких ієрархів і вірних офіційно підтримають акцію за патріархат, то Ватикан, мабуть, через деякий час ідею патріархату визнає. Але з важливих для нього політичних причин, Ватикан, в існуючій політичній ситуації, напевно признає нашої католицької церкви патріархат під якоюсь "універсальнішою" назвою, в порозумінні з московською владою і з юрисдикцією на весь СРСР та й на Західній Світі. У висліді, патріарх дістане дозвільнення перенестись до Києва або й до Москви. Підпорядковані йому на Заході єпархії будуть змушені приймати призначених звідтіля священників і навіть єпископів з радянськими паспортами в кишені..."

Цю пересторогу було в нас, здається, цілком зигноровано. Аж ось 10 січня ц.р. в лондонському

англомовному журналі "Ди Таблет", Вера Річ у статті "Українська церква" повідомила таке:

"Проте, декілька днів після закінчення синоду (мова про останній синод українських католицьких єпископів, що відбувся в Римі) єпископ Андрій Сапеляк з української єпархії в Буенос Айресі раптом виступив з бомбою: Радянський Союз, він сказав, схильний ("майт бі віллінг") легалізувати Українську Католицьку Церкву.

Твердження єпископа Сапеляка ватиканські джерела неофіційно назвали "безвідповідальним" і "невчасним". Єпископ покликався на неперевірені "знаки", включно з "розмовами службовців радянського уряду з українськими католицькими священниками і чужинецькими відвідувачами" та "на контакти уряду з потаємними українськими (католицькими) священниками, про діяльність яких уряд знає..." Він навіть згадав про конкретні справи, які можуть перешкодити такій легалізації — зокрема про **радянську вимогу, що уряд повинен затверджувати кандидатів на єпископів**".

Наскільки відомо, "вільна" українська преса промовчала й цю пересторогу.

ЧИТАЧІ ПРО "НОВІ ДНІ"

Посилаю поштовий переказ на суму \$25.00. З них \$12.00 як передплату, а решту прошу дати на пресовий фонд. Журнал "Нові дні" цікавий, змістовний, приємно читати. **А. Бражник**

Пересилаю чека на 36 дол. З них 24 дол. на оплату за "Нові дні" за 1980 і 1981 роки та 12 дол. на пресовий фонд. Журнал "Нові дні" був і є довгоочікуваним і шанованим журналом у нашій хаті. Без нього було б дуже легко забути матірню мову, а ще легше забути запах степів, шум Дніпра.

Буденщина так притуплює почуття, що, як сядеш читати "Нові дні" — наче паски покоштував після довгого посту. Дякую Вам усім... **М. Ковалевська**

Вітаємо Редакцію "Нових днів" з появою дуже вдалого номера за січень 1981 року. Цікавими є статті проф. Г. Гагарина про селекцію гороху і д-ра Олени Несіної "Нове і старе про Сатурн". Подібні статті підвищують рівень журналу...

Олександр і Кіра Архімович

БЛ. П. ВАСИЛЬ КРАВЕЦЬ

22 січня 1981 р.

Всехвальна Редакціє!

Повідомляю Вас, що мій муж, бл. п. Василь Кравець, який був читачем і передплатником Вашого журналу "Нові дні" через довгі роки, упокоївся 9-го квітня 1980 року.

Покійний Василь високо оцінював цей журнал, вважаючи його як один з найкращих українських видань у Канаді.

Я бажаю далі отримувати цей цінний інформаційний журнал.

У прилозі посилаю чек у сумі 112.00 доларів — з чого прошу зарахувати 12.00 дол. на передплату журналу на рік 1981, — а 100.00 дол. як мою пожертву на ювілейний фонд "Нових днів" у пам'ять мо- го мужа бл. п. Василя Кравця.

Бажаю Вам якнайбільших успіхів у Вашій праці.

Анна КРАВЕЦЬ

Вельмишановна Пані Кравець!

Прийміть наше спізнене, але щире співчуття з приводу втрати мужа бл. п. Василя. Хай пам'ять про нього живе серед нас. А за щедру пожертву сердечне спасибі. — РЕДАКЦІЯ.

Для вшанування пам'яті покійного Степана Бойка посилаю \$20.00 (двадцять амер. доларів) на "Нові дні". Ця болюча вістка дійшла до мене з піврічним запізненням.

Колись у Чикаго ми разом працювали. Покійний був щирим українцем, добрим другом, під час моєї недуги відвідував мене в лікарні і вдома.

В'чна Йому пам'ять. Його Родині висловлюю щире співчуття.

Роман Семшин

Регенсбург, Німеччина

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ ВИДАВНИЦТВА "НОВІ ДНІ"

За м. січень 1981 р.

п-і Анна Кравець, Едмонтон, Канада (Ювілейний фонд "Нових днів")	\$100.00
п-і Г. Закревська, Австралія	22.84
І. Приймак, Ст. Кетеринс, Канада (Ювілейний фонд "Нових днів")	20.00
К. Сітко, Торонто, Канада	15.00
п-і А. Баржник, Нью Йорк, США	13.00
інж. С. Шологон, Дурган, Канада	10.00
І. Мачула, Торонто, Канада	10.00
п-і Рудевська, Саскатун, Канада	10.00
п-і Тамара Вавілюк, Лос Анджелес, США	10.00
І. Демиденко, Рочестер, США	10.00
І. Маслівець, Торонто, Канада	8.00
Прот. А. Дублянський, Зах. Німеччина	8.00
А. Тертушник, Оттава, Канада	8.00
Д. Сачківський, Торонто, Канада	8.00
Д. Запішний, Ст. Кетеринс, Канада	8.00
І. Колесник, Торонто, Канада	8.00
п-і Радкевич, Торонто, Канада	8.00
М. Козоріз, Тандер Бей, Канада	8.00
о. І. Лисенко, Чикаго, США	8.00
М. Громницький, Ст. Франціско, США	8.00
П. Шевченко, Австралія	6.00
п-і В. Кліш, Філадельфія, США	6.00
п-і Таня Ткаченко, Торонто, Канада	6.00
п-і Р. Конопуд, Вестон, Канада	6.00
П. Кравчук, Мокіс Рокс, США	6.00
І. Юхименко, Іслінгтон, Канада	5.00
С. Сердюк, Голівуд, США	5.00
Прот. Д. Бурко, Зах. Німеччина	5.00
Т. Підгайний, Оттава, Канада	5.00
В. С. Микитчук, Віловдейл, Канада	4.00
П. В. Чекалюк, Австралія	3.36
п-і Х. Шерстюк, Рівер, США	3.00

А. Коваль, Сиракюз, США	3.00
П. Сердюк, Австралія	3.00
А. Максим, Торонто, Канада	3.00
п-і О. Шкурко, Міссісага, Канада	3.00
В. Мельник, Монреаль, Канада	3.00
п-і Н. Сеник, Сиракюз, США	3.00
п-і Л. Доброноженко, Лавдердейл, США	3.00
Блаженніший Митр. Андрей, Канада	3.00
Я. Кайдан, Севен Гіллс, США	3.00
І. Вискребець, Лондон, Канада	3.00
П. Фалат, Бельгія	3.00
Я. Петрунчак, Орендж, США	3.00
А. Вовк, Лейк Гафен, США	3.00
п-і М. Євсєвська, Філадельфія, США	3.00
Р. Боб'як, Йонкерс, США	3.00
Я. Новохатський, Фокс Рівер, США	3.00
п-і М. Логуш, Монреаль, Канада	3.00
М. Ковшун, Витбі, Канада	3.00
І. Жаботинський, Торонто, Канада	3.00
М. С. Колдун, Парма Гайтс, США	3.00
П. Попович, Клівленд, США	3.00
Б. Гвоздецький, Сальт Лейк, США	3.00
А. Петрушин, Тандер Бей, Канада	3.00
п-і А. Поліщук, Вестон, Канада	3.00
п-і М. Завадівська, Дурган, Канада	1.00
І. Юхименко, Іслінгтон, Канада	5.00

АНГЛІЯ

В. Дмитренко	10.00	англ. ф.
А. Вакуленко	7.00	англ. ф.
П. Таран	4.00	англ. ф.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

п-і П. Завертайло, США	3
Т. Коба, Канада	2
М. Громницький, Канада	1
проф. А. Архипович, США	1
проф. П. Одарченко, США	1
Г. Романенко, Канада	1

Спасибі всім за допомогу.

Ред. і адмін. "Нових днів"

УВАГА! ЧИТАЧІ "НОВИХ ДНІВ" УВАГА!

Вже можете замовляти у нашому видавництві надзвичайно цікаву змістом книжку Віктора БОРОВСЬКОГО

"ПОЦІЛУНОК САТАНИ"

Книжка "Поцілунок сатани" це є документальна розповідь наймолодшого Правозахисника Людських Прав, в якій оповідає про своє власне, і інших, перебування в психолікарнях в Україні. Просимо слати замовлення до адміністрації "Нових днів" з зазначенням "СУЖЕРО". Ціна книжки 10.00 дол. з додатком 1.00 дол. на пересилку. Адреса:

SUZERO

Box 126, Postal Stn. "N"

Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668

if not delivered please return to:
NOVI DNI

Box 126, Postal station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

- Дмитро Кислиця. **ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ**, ч. II. Синтакса. Четверте видання.
Ціна 3.50 дол.
- Петро Волгиняк. **КИЇВ: читанка для 3-ої класи.**
4-те видання. Ціна 2.00 дол.
- Петро Волгиняк. **ЛАНИ. Читанка для 4-ої класи.**
4-те видання. Ціна 2.00 дол.
- О. Курило. **УВАГИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУР-
НОЇ МОВИ.** 5-те видання. Ціна 2.50 дол.
- І. Бережний. **УКРАЇНСЬКА МОВА. Початкова гра-
матика української мови. ч. 1.** Ціна 2.00 дол.
- А. Юрняк. **КАМІКАДЗЕ ПАДАЄ САМ: оповідання
й фейлетони.** Ціна 5.00 дол.
- Д. Чуб. **З НОВОГВІНЕЙСЬКИХ ВРАЖЕНЬ: на слідах
Миклухи Маклая.** Книжка багатолітнострана.
Ціна 3.50 дол.
- Б. Антоненко-Давидович. **"ПЕЧАТКА".** Цікаве
й маловідоме оповідання з часів Центральної
Ради. Передмова Дмитра Чуба. Кольорова
обкладинка Олі Когут. 85 стор., три портрети
Б. Антоненка-Давидовича. Ціна 3.00 дол.
- В. Гришко. **ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ
РЕВОЛЮЦІЯ.** Ціна 2.00 дол.
- Леся Богуславець. **ЯКИЙ САВА, ТАКА Й СЛАВА.**
Гумористичні оповідання. Ціна 3.00 дол.
- В. Винниченко. **МІЖ ДВОХ СИЛ.** Драма на 4 дії.
Ціна 1.50 дол.
- Анатоль Юрняк. **ЛІТЕРАТУРНІ ЖАНРИ Ч. II.**
380 стор., в твердій оправі. Ціна 12.00 дол.
- Анатоль Юрняк. **КРИТИЧНИМ ПЕРОМ.**
318 стор., в м'якій оправі. Ціна 8.00 дол.
- Іван Овечко. **"НУМО ДО ПРАЦІ".**
84 стор., в м'якій оправі. Ціна 5.00 дол.

ВСІ КНИЖКИ ЗАМОУЛЯТИ В АДМІНІСТРАЦІЇ
"НОВИХ ДНІВ"

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

ТВОРИ ІВАНА БАГРЯНОГО:

- "**ЛЮДИНА БІЖИТЬ НАД ПІРВОЮ**", роман 332
стор. — 6.00 дол.
- "**ОГНЕННЕ КОЛО**", повість про трагедію дивізії "Га-
личина" під Бродами, 204 стор. — 3.00 дол.
- "**АНТОН ВІДА — ГЕРОЙ ТРУДА**", повість про Ді-Пі,
відповідь людоловам СРСР, поезія, 270 стор. —
3.00 долари.
- "**ГЕНЕРАЛ**", комедія-сатира з перебування в тюрмі,
94 стор. — 2.00 дол.
- "**WHY I DO NOT WANT TO GO "HOME".**"
(Чого я не хочу вертатися до СРСР) англій-
ською мовою — 1.00 дол.
- "**ТАК ТРИМАТИ**", публіцистичні твори, 152 стор.
("Наші позиції" ч. 29) — 2.00 дол.
- "**ТЕЛЕФОН**", казка, малюнки автора — 2.00 дол.
- "**БОРОТЬБА ПРОТИ МОСКОВСЬКОГО ІМПЕРІА-
ЛІЗМУ І УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА**",
доповідь, прочитана в Англії, 135 ст. — 1.00 дол.
- "**ТАНЕБНЕ ПРОГОЛОШЕННЯ**" (протест проти Бльо-
ку народів Росії) — 0.25 дол.
- "**ФАЄРВЕРК "КОЛЕКТИВНОЇ" ДІМАГОГІЇ**" (слово
по доповіді Хрущова) — 0.50 дол.
- "**ФРОНТ БРЕХНІ Й АМОРАЛЬНОСТІ**" — 0.50 дол.
- "**ЧИ РОЗЛАМАЄ НАС ВОРОГ**" — 0.25 дол.
- "**ДНІПРО ВПАДАЄ В ЧОРНЕ МОРЕ**" — 0.50 дол.
- "**ФАРВАТЕР П'ЯТОЇ КОЛОНИ**" — 0.25 дол.

ІНШИХ АВТОРІВ:

- "**ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО**" — Петро Волгиняк, 680
стор., тверда оправа, 25 фотографій, — 12.75 дол.
- "**НЕДОСТРИЯНІ**", частина 2 — Семен Підгайний
2.00 дол.
- "**НА ДВОХ ТРИБУНАХ**" — Ан. Гак (М. Задека) —
4.00 дол.
- БІЛА КНИГА—THE BLACK DEEDS OF THE KREMLIN**
(про голод в Україні, арешти, заслання та де-
портації після 2-ої світової війни). — 10.00 дол.
- WOMAN AND CHILD IN THE MODERN SYSTEM OF
SLAVERY — USSR** by Martha Chyz —
3.00 дол.

Замовлення з чеком надсилати на адресу:

Mr. W. ZUR
29 Anne Court
Bramalea, Ontario, Canada L6I 1K2